

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU

Lasten kaltoinkohtelun tunnistaminen päiväkodissa

Maria-Liisa Mutanen

Sosiaalialan koulutusohjelma
Lapset ja nuoret
Sosionomi (AMK)

KEMI 2011

TIIVISTELMÄ

Tekijä(t):	Mutanen Maria-Liisa
Opinnäytetyön nimi:	Kaltoinkohtelun tunnistaminen päiväkodissa
Sivuja (+liitteitä):	48 + 2
Opinnäytetyön kuvaus:	Käsittelen opinnäytetyössäni kaltoinkohdelluksi tulleiden lasten tunnistamista ja kohtaamista päiväkodissa. Opinnäytetyössä selvitetään, tunnistetaanko päiväkodissa lasten kaltoinkohtelua, mitä haasteita siihen liittyy ja mikä auttaa henkilökuntaa kaltoinkohtelun tunnistamisessa. Lisäksi opinnäytetyössä tarkastellaan, miten kaltoinkohdeltu lapsi kohdataan. Opinnäytetyön tuloksena syntyi perehdyttämismateriaali päiväkotien käyttöön.
Teoreettinen ja käsitteellinen esittely:	Lähestyn lapsen kaltoinkohtelun tunnistamista varhaisen kiintymyssuhteen ja sen häiriöiden sekä muiden perheeseen, vanhempiin ja lapsiin liittyvien riskitekijöiden kautta. Käsittelen työssäni lapseen kohdistuvaa suoraa ja epäsuoraa kaltoinkohtelua. Käytän työssäni kaikesta lapseen kohdistuvasta negatiivisesta tekemisestä tai tekemättä jättämisestä nimitystä kaltoinkohtelu ja laiminlyönti.
Metodologinen esittely:	Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen ja siinä käytetään aineistonhankintamenetelmänä haastattelua. Tutkimuksen kohderyhmänä on kymmenen päiväkodintyöntekijää. Tutkittavat ovat neljästä eri päiväkodista. Aineisto on analysoitu teorialähtöisellä sisällönanalyysillä.
Keskeiset tutkimustulokset:	Tutkimuksen perusteella voin todeta, että päiväkodissa epäillään ja tunnistetaan kaltoinkohdeltuja lapsia vähän. Opinnäytetyön keskeisimmät tutkimustulokset ovat, että kaltoinkohdelluksi tulleen lapsen tunnistaminen ei ole helppoa, päiväkodin henkilöstö kaipaa lisää tietoa ja koulutusta aiheesta sekä kaltoinkohtelun tunnistamisesta että rohkeutta siihen puuttumiseen.
Johtopäätökset:	Leikki-ikäisen lapsen hyvä ja turvallinen elämä vaatii kaltoinkohtelun tunnistamista päiväkodissa. Päiväkodeissa työskentelevien työntekijöiden tukeminen ja rohkaiseminen kaltoinkohtelun tunnistamisessa ovat tärkeitä kaltoinkohdelluksi tulleiden lapsien vuoksi. Yhteistyö lasten neuvolan ja lastensuojelun sosiaalityön kanssa tukevat päivähoitoa vaativassa ja haastavassa tunnistamistehtävässä.
Asiasanat:	lapsi, päiväkotiki, kumppanuussuhde, kaltoinkohtelu, laiminlyönti, tunnistaminen

ABSTRACT

Author:	Mutanen Maria-Liisa
Title:	Identification of maltreatment in the day care centre
Pages(+appendixes):	48 + 2
Thesis description: I handle in my bachelor's thesis the identification and facing of abused children in the day care centre. This thesis explains, whether child abuse is identified in day care, what are the challenges it involves, and what will help staff to recognize abuse. In addition, the thesis examines how the mistreated child is encountered. The resulted in a guide book that can used in day care centres. Theoretical summary: I approach child maltreatment identification through early interaction and its disorders, and through other risk factors related to the family, parent and children. I handle in my work the direct and indirect mistreatment of the child. I use the terms abuse and neglect of all negative actions or neglect towards the child. Methodological summary: The thesis is a qualitative, and it uses interview as the method of data collection. The subject group consists of ten day-care centre employees from four different day-care centres. The data is analyzed by theory-based content analysis. Main results: Based on my study, I can claim that child abuse is seldom suspected or recognized in day care. The main findings of the thesis is that to have been ill-treated the child's identification is not easy, day-care center staff need more information and training on elder abuse as well as the identification of a lack of courage. Conclusions: A preschool-age child's a good and safe life requires the identification of maltreatment in day care. Support and encouragement for the day care centre staff in recognizing ill-treatment are important because of the abused children. Cooperation with child welfare clinics and child protection social work supports day care in the demanding and challenging work to identify abuse.	
Key words: child, day care centre, educational partnership, maltreatment, neglect	

1 JOHDANTO	5
2 KIINTYMYSSUHTEEN HÄIRIÖT JA MUITA KALTOINKOHTELUN RISKITEKIJÖITÄ	8
2.1 Kiintymyssuhde	8
2.2 Kiintymyssuhdehäiriöt - yhteys lapsen kaltoinkohteluun	9
2.3 Muita kaltoinkohtelun riskitekijöitä	11
3 LASTEN KALTOINKOHTELU	14
3.1 Epäsuora kaltoinkohtelu	14
3.2 Emotionaalinen kaltoinkohtelu	16
3.3 Fyysinen kaltoinkohtelu	17
3.4 Laiminlyönti	18
3.5 Seksuaalinen kaltoinkohtelu	19
4 PÄIVÄKODIN HENKILÖSTÖ KALTOINKOHTELUN TUNNISTAJANA	22
4.1 Päiväkotityö ja kumppanuussuhde	22
4.2 Henkilöstö kaltoinkohtelun tunnistajana	23
4.3 Kaltoinkohtelun tunnistamisen esteet ja tunnistamista helpottavat tekijät	25
4.4 Kaltoinkohdelluksi tulleen lapsen kohtaaminen	27
5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN	30
5.1 Tutkimustehtävät	30
5.2 Tutkimusmenetelmät	30
5.3 Haastattelut	31
5.4 Aineiston analyysi	32
5.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	33
6 TUTKIMUSTULOKSIA	35
6.1 Kaltoinkohdelluksi tulleen lapsen tunnistaminen ei ole helppoa	35
6.2 Ammattitaitoa halutaan kehittää kaltoinkohdelluksi tulleen lapsen tunnistamisessa	38
6.3 Kaltoinkohdelluksi tulleen lapsen kohtaaminen päiväkodissa	40
7 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA POHDINTAA	42
7.1 Johtopäätöksiä ja pohdintaa	42
7.2 Kehitysajatuksia ja jatkotutkimushaasteita	44
LÄHTEET	47
LIITTEET	
Liite 1. Haastattelukysymykset	50
Liite 2. Tutkimuslupa	51

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni käsittelee lasten kaltoinkohtelun tunnistamista ja kaltoinkohdellun lapsen kohtaamista päiväkodissa. Kiinnostuin tästä aiheesta opiskelun edetessä perehtyessäni niihin oireisiin ja vahinkoihin, joista lapsi kärsii kaltoinkohtelun aikana ja myöhemmin elämässään. Kaltoinkohdeltujen lasten ongelmat ovat vakavia ja seuraukset ovat sitä suurempia mitä pienempi lapsi on uhrina. Kaltoinkohtelua on monenlaista ja lapsen oireilu niistä voi olla hyvin samantapaista kuin mikä tahansa muu oireilu. Nykyään lapset oirehtivat paljon ja oirehinnan syyt eivät ole aina tunnistettavissa. Lapsen oireilu voi olla liitettävissä muuhunkin kuin kaltoinkohteluun. Paavilainen & Pösö 2003 (79) mukaan kaltoinkohtelun tunnistamisen vaikeutena on se, että oireet saattavat kertoa esimerkiksi lapsen kehityksellisestä ongelmasta.

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on tehdä näkyväksi päivähoitoikäisten lasten kaltoinkohtelua sekä lisätä tietoa kaltoinkohtelun tunnistamisesta. Keskityn opinnäytetyössäni siis päiväkodeissa havaittuun, mutta päiväkodin ulkopuolella tapahtuvaan kaltoinkohteluun. Tarkoitus on tuottaa päivähoidon henkilöstölle perehdytysmateriaalia ja näin lisätä heidän mahdollisuuksiaan tunnistaa päivähoitoikäisiin lapsiin kohdistuvaa kaltoinkohtelua.. Kaltoinkohdeltujen lasten aktiivinen etsintä on tarpeen heidän ja heidän perheidensä ja koko yhteiskunnan kannalta(Paavilainen 1998).

Opinnäytetyötäni kokosin kirjallisuudesta kootun materiaalin pohjalta ja haastattelemalla päivähoidon henkilöstöä. Lapsen kaltoinkohteluun liittyvää kirjallisuutta löytyi paljon, joista yhdessä oli artikkeli liittyen lapsen kaltoinkohtelun ja lapsen pelkojen havaitsemiseen päiväkodissa. Artikkelia varten päiväkodin työntekijöille oli annettu mahdollisuus kertoa kokemuksistaan kirjallisesti ja keskustellen (Viitasaari 2003, 104). Lisäksi löysin aiheeseen liittyviä opinnäytetöitä, mm. Elo (2009) on tehnyt Turun eräälle päiväkodille oppaan pahoinpitelyn tunnistamisesta ja siihen puuttumisesta ja Kaikkonen & Korpela (2010) ovat tehneet opinnäytetyönä oppaan Oulun kahdelle päiväkodille lastensuojelutarpeen huomaamisesta ja siihen puuttumisesta päiväkodissa. Näissä molemmissa tutkimuksissa kävi ilmi, että oppaat ovat tulleet tarpeeseen.

Pitää muistaa, että suomalaisista lapsista suurin osa elää turvallisessa ja hyvässä kasvuympäristössä. Kuitenkin vielä on huomattava määrä lapsia, jotka joutuvat elämään kaltoinkohtelun uhreina tai ovat vaarassa joutua kaltoinkohdelluksi. (Söderholm 2004, 11.) Suurin osa lasten kaltoinkohtelusta tapahtuu siis lapsen kotona tai tuttujen luona ja sen vuoksi tapausten ilmitulo on vaikeata. On perusteltua väittää, että monelle pienelle lapselle vaarallisin paikka on lapsen oma koti. (Tolvanen & Vuento 2004, 216.) Voidaan ajatella, että myös päivähoidossa käyvistä lapsista suurin osa saa elää omassa kodissaan ihan rauhallista ja turvallista elämää. Valitettavasti osa myös päivähoidossa käyvistä lapsista joutuu kokemaan kaltoinkohtelua omassa kodissaan. Kaltoinkohtelun syyt ovat usein hyvin moninaiset ja vaativat laaja-alaista arviointia. Päiväkotikiinti on yksi tärkeimmistä lapsen toiminta-areenoista, jossa kaltoinkohdelluksi joutunut lapsi voidaan tunnistaa ja sitä kautta hakea apua lapselle ja hänen perheelleen. Kaltoinkohdeltujen lasten tunnistaminen ja sitä kautta perheiden saama apu on lapsen ja perheen kannalta sekä yhteiskunnallisesti merkittävä asia.

Lähestyn aihetta lapsen ja vanhemman välille muodostuneen kiintymyssuhteen kautta. Turvallisen kiintymyssuhteen rakentumisen väitetään auttavan lasta selviytymään paremmin mahdollisesta kaltoinkohtelusta kuin ne lapset, joille on muodostunut turvaton kiintymyssuhde vanhempansa (Turunen 2004, 191 – 192). Turvaton kiintymyssuhde jakaantuu välttelevään, ambivalenttiin ja jäsentymättömään kiintymyssuhteeseen. Näissä kaikissa turvattoman kiintymyssuhteen alalajeissa vanhempi on herkässä kaltoinkohdella lasta. Lapsen oireet ja selviytyminen on hankalampaa kuin turvallisessa kiintymyssuhteessa eläneellä lapsella. Turvattoman kiintymyssuhteen omaavat lapset eivät ole ainoita, jotka saattavat joutua kaltoinkohdelluksi. On paljon erilaisia syitä, jotka saattavat aiheuttaa kaltoinkohtelun. Riskitekijät voivat olla lähtöisin lapsesta, perheestä tai vanhemmista.

Kaltoinkohtelun muotoja ovat suora ja epäsuora kaltoinkohtelu. Epäsuorassa kaltoinkohtelussa lapsi ei itse joudu väkivallan uhriksi vaan hän joutuu jatkuvasti näkemään ja kuulemaan vanhempien tai muiden läheisten keskinäistä väkivaltaa (Paavilainen 1998, 37). Suorassa kaltoinkohtelussa lapsi joutuu fyysinen, emotionaalinen, seksuaalinen kaltoinkohtelun tai laiminlyönnin uhriksi. Emotionaalinen kaltoinkohtelu liittyy kiinteästi näihin kaikkiin kaltoinkohtelun muotoihin sen lisäksi, että sitä voi esiintyä myös yksinään. Emotionaalinen kaltoinkohtelu on tutkimusten

mukaan kaikkein vaikeinta tunnistaa ja sen seuraukset ovat kaikista tuhoisimpia lapselle.

Kaltoinkohdelluksi tullut päivähoitoikäinen lapsi ei useinkaan viestitä suoraan sanallisesti tilanteestaan. Lapsen olemus ja käyttäytyminen tuovat lapsen pahaa oloa esiin. Lapsi leikeissään saattaa käydä läpi omaa hankalaa tilannettaan. Päivähoidon henkilöstön tärkeä tehtävä on ammatti-ihtisinä olla herkkänä, havainnoida ja kuulla lapsen hätää. Päiväkodin työntekijälle kaltoinkohdellun lapsen tunnistaminen ei kuitenkaan aina ole helppo tehtävä. Haasteena voi olla oireiden ja merkkien tunnistamattomuuden ja näkymättömyyden lisäksi mm. emotionaalinen kieltäminen, silmien ummistaminen lapsen hädän edessä, kokemattomuus ja ilmiön kieltäminen olemassa olevaksi asiaksi (Söderholm 2004, 12). Tunnistamista helpottavia tekijöitä ovat lisäkoulutuksen tai perehdyttämismateriaalin saaminen ja läpikäyminen. Luonnollisesti tieto lapsen normaalista kehityksestä auttaa kaltoinkohdellun lapsen tunnistamisessa.

Lasten kaltoinkohtelu on hyvin monimuotoinen ilmiö. Kaltoinkohtelun tunnistaminen ja kaltoinkohdelluksi tulleen lapsen kohtaaminen vaatii ammatti-ihmisiltä valtavaa perehtymistä ja tietopohjaa aiheesta. Kaltoinkohtelun tunnistaminen oireiden perusteella ja ammattihenkilön oman henkilökohtaisen silmien avaaminen ongelman edessä vaativat tietoista ohjeistamista ja asennoitumista asiaan. Vaikka lasten kaltoinkohtelusta puhutaan ja kirjoitetaan hyvin paljon, on kuitenkin todettu, että sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisilla ei ole tarpeeksi keinoja tunnistaa ja puuttua kaltoinkohteluun.

2 KIINTYMYSSUHTEEN HÄIRIÖT JA MUITA KALTOINKOHTELUN RISKITEKIJÖITÄ

2.1 Kiintymyssuhde

Kiintymyssuhde on lapsen ja äidin välille syntynyt vuorovaikutussuhde, joka alkaa muodostua jo äidin odottaessa lastaan. Kiintymyssuhteessa lapsi pyrkii käyttämään äitiään turvallisena perustana ja ylläpitää äitiinsä läheisyyttä. (Sinkkonen & Kalland 2001,17.) Hyvässä eli **turvallisessa kiintymyssuhteessa** vauvan ja äidin (tai häntä hoivaavan aikuisen) välille syntyy tiivis suhde heti alkumetreillä. Vauva kiinnittyy äitiin ja äiti lapseen. Vauvan kiinnittyy vanhempaansa taatakseen eloonjäämisensä, turvan ja ravinnon saamisen. Myöhemmin vauva kiintyy vanhempaansa, kun vanhempi vastaa vauvan psyykkisiin ja fyysisiin tarpeisiin. Vanhemmalla on halu hoivata ja rakastaa lastaan. Vanhempi haluaa asettaa vauvan tarpeet omien tarpeidensa edelle. Vauvan tarpeiden asettaminen etusijalle on osoittautunut kiintymyksessä tärkeäksi asiaksi.(Sinkkonen & Kalland 2001, 199.) Turvallisen kiintymyssuhteen muodostaneet vauvat ovat saaneet kokea, että sisäisten kokemusten ilmaiseminen hädän keskellä johtaa hoivan saamiseen. Heille on syntynyt käsitys siitä, että he saavat vanhemmalta loogisia vastauksia ja he uskaltavat ilmaista todellisia tunteitaan. Myöhemmin lapsi voi kiinnittyä turvallisesti, mikäli hänen tarpeisiinsa vastataan. Pelkkä mekaaninen hoiva ei riitä, vaan lapsen tunnetila tulee huomioida ja siihen tulee myös vastata. Keskeistä on, että vanhempi kykenee iloitsemaan yhdessä lapsensa kanssa ja olemaan lapsensa käytettävissä myös silloin, kun lapsi tarvitsee lohdutusta tai turvaa.(Sinkkonen & Kalland 2001, 203.)

Lapsen on kiinnityttävä ja kiinnytävä hoitavaan aikuiseen pitkäaikaisesti, oli pa hoiva riittävää ja hyvää tai ei. Kiintymyssuhde toimii lapsen turvallisuuden tunteen perustana lapsen lähtiessä tutkimaan ympäristöään. (Sinkkonen & Kalland 2001, 33.) Lapsen ja hoitajan välille turvallisesti muodostunut kiintymyssuhde antaa lapselle rohkeutta ja varmuutta laajentaa elinpiiriään sekä halun oppia ja vastaanottaa uusia asioita ympäristöstään (Sinkkonen & Kalland 2001, 40). Varhainen kiintymyssuhteen laatu ja hyvä lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutussuhde ovat merkittävimmät tekijät, jotka auttavat lasta selviytymään mahdollisesta kaltoinkohtelusta ja helpottavat kaltoinkohtelun tunnistamisessa ja avun hakemisessa (Turunen 2004, 189). Kiintymyssuhde voi olla turvallisen kiintymyssuhteen lisäksi turvaton tai jäsentymätön.

2.2 Kiintymyssuhteen häiriöt - yhteys lapsen kaltoinkohteluun

Kiintymyssuhdehäiriöt voivat syntyä jo sikiöaikana, jos äidillä ei ole mielikuvia lapsesta tai jos mielikuvat ovat negatiivisia. Äiti voi ajatella, että lapsi tulee pilaamaan hänen elämänsä. Äiti voi kaltoinkohdella lastaan jo siinä vaiheessa, kun lapsi on kasvamassa äidin kohdussa esimerkiksi lyömällä vatsaansa. Kohdussa kasvava vauva on vaarassa myös äidin päihteiden käytön seurauksena tai perheessä tapahtuvan väkivallan vuoksi. Tutkimukset ovat osoittaneet, että lapsen riski tulla pahoinpidellyksi tai laiminlyödyksi synnyttyään kasvaa äidin raskaudenaikaisen päihteiden käytön seurauksena. (Sinkkonen & Kalland 2001, 200.) Jo raskausaikaisen kielteiset tunteet ja kiintymyssuhteen vaikeudet lisäävät riskiä lapsen ja äidin vaikealle vuorovaikutussuhteelle ja lapsen kaltoinkohtelulle (Turunen 2004, 187).

Mikäli kiintymyssuhde on kehittynyt puutteelliseksi tai ei ole lainkaan kehittynyt, saattaa se näkyä monella eri tavalla lapsen käyttäytymisessä ja tunnetilojen säätelyssä (Sinkkonen & Kalland 2001, 40). Puutteellisella eli turvattomalla kiintymyssuhteella on erilaisia alaluokkia. Turvattomia kiintymyssuhteita ovat ambivalentti, välttelevä ja organisoitumaton. Näissä turvattomissa kiintymyssuhteissa elävät lapset oireilevat eri tavoin kokemaansa turvattomuutta.

Välttelevässä kiintymyssuhteessa lapsi-vanhempi suhde on muodostunut sellaiseksi, jossa vanhempi antaa lapselle hyvän perushoivan, mutta hän kykenemätön vastaamaan lapsen negatiivisiin tunteisiin. Vanhempi vetäytyy taustalle silloin, kun lapsi näyttää omat kielteiset tunteensa. Lapsi joutuu selviytymään yksin negatiivisten tunteiden kanssa. Lapsi näyttää aikuiselle vain positiiviset tunteensa ja peittää negatiiviset tunteensa. Tällainen tunteiden salaaminen saattaa viedä paljonkin voimavaroja lapsen normaalilta kasvulta ja kehitykseltä. (Salo 2003, 61–65.) Tällä tavalla kiinnittynyt lapsi ei näytä tunteitaan vaan hillitsee ja estää tunnekuohunsa. Lisäksi hän suhtautuu pidättyvästi fyysiseen läheisyyteen. Lapsi näyttää eroahdistuksen äidistä vähentämällä leikkimistä ja ympäristön tutkimista. Eroahdistusta kärsivällä lapsella ei riitä energiaa ympäristönsä tutkimiseen ja siihen suuntautumiseen. Välttelevästi kiinnittynyt lapsi ei ole kyennyt luomaan äitiinsä tunnepohjaista kiintymyssuhdetta, vaikka äitiinsä luottaakin. Lapsi on oppinut kokemusten myötä, ettei kannata osoittaa tunteitaan liian

vahvasti, sillä äitiin ei pysty vetoamaan tunteilun kautta. (Sinkkonen & Kalland 2001, 40–45.)

Vanhempien epäjohtonmukaisuus ja arvaamattomuus perushoitotilanteissa tai turvanantajana lapselle ovat ristiriitaisen eli **ambivalentin** kiintymyssuhteeseen johtavat tekijät. Ristiriitaisesti kiinnittyneiden lasten äidit ovat usein ailahtelevia, joten lapset eivät pysty ennakoimaan oman äidin tekemisiä. Ristiriitaisesti kiinnittyneet lapset kuuluvat kaikkein tunnepitoisimpaan ryhmään. Lapsi saattaa mennä äidin syliin, mutta hän ei viihdy siellä sen paremmin kuin lattiallakaan. Äidistä eroon joutuessaan lapsi alkaa protestoida parkumalla ja menemällä aivan tolaltaan. Lapsi kokee eron äidistä liian järkyttävänä asiana. Tällaisen kiintymyssuhteen omaavat lapset hakevat äidin huomion negatiivisella käyttäytymisellä esimerkiksi vaatimalla tai kiukuttelemalla. (Sinkkonen & Kalland 2001, 42–45.)

Organisoitumattomassa kiintymyssuhteessa, jolla tarkoitetaan kaoottista ja jäsentymätöntä kiintymyssuhdetta, on kysymys vakavasta turvallisen kiintymyssuhteen vääristymästä ja/tai pysyvän kiintymyssuhteen puuttumisesta. (Sinkkonen & Kalland 2001, 245.) Organisoitumattomassa kiintymyssuhteessa aikuinen osoittaa lapselle ärtymystä ja vihamielisyyttä. Vanhempi on epäjohtonmukainen, välillä hyljeksivä ja vihainen, välillä huolehtiva. Nämä vanhemman reaktiot eivät ole lapsen käytöksestä riippuvaisia, joten lapsen kannalta tunnereaktiot tapahtuvat arvaamattomasti. (Sinkkonen 2004, 84.)

Lapsi joutuu vaikeaan tilanteeseen, kun hänen ensisijainen hoitaja, jonka tulisi antaa lapselle turvaa, onkin ajoittain vaarallinen. Kun lapsi haluaisi pelottavan tilanteen tullessa mennä hakemaan äitinsä sylistä turvaa, se ei onnistukaan, koska lapsi joutuukin pelkäämään äitinsä läheisyyttä. Lapsi ei tiedä, mitä hän tekisi ja hän jähmettyy paikoilleen tietämättä mistä turvaa saa. Organisoitumattomasti kiinnittyneen lapsen liikkeet ja eleet saattavat olla hyvin sekavia, tuskaisia ja ristiriitaisia. Lapsi voi satuttaa itseään tai jähmettyä paikoilleen ilman ymmärrettävää syytä. Tällaisella kiintymyssuhteella on vaikutuksia ja yhteyksiä myöhempiin mielenterveysongelmiin. Lapsen aggressiivinen käyttäytyminen esimerkiksi esikouluiässä saattaa johtua juuri tästä organisoitumattomasta kiintymyssuhteesta. (Sinkkonen & Kalland 2001, 59–60.)

Organisoitumattomat vanhemmat eivät pysty hoitamaan vanhemmuuden tehtäväänsä, he eivät pysty suojelemaan lastaan eivätkä kykene luomaan turvallista perustaa lapselleen (Gerhardt 2007, 40). Vanhemman omaan lapsuuteen on voinut kuulua hylkäämisiä, väkivaltaa ja seksuaalista riistoa (Sinkkonen 2004, 84). Lapsi joutuu elämään perheessä, jossa on ollut paljon traumaattisia kokemuksia. Vanhempi voi pahoinpidellä, laiminlyödä tai hyljeksiä lastaan. Lapsi ei voi hakea lohdutusta vanhemmiltaan, koska hän pelkää heitä. (Silven & Kouvo 2010, 78.)

2.3 Muita kaltoinkohtelun riskitekijöitä

Kaltoinkohtelulle altistavat riskitekijät voivat johtua lapsesta itsestään, perheestä tai vanhemmista ja syyt ovat hyvin monitahoisia (Paavilainen 2009, 416; Paavilainen 1998, 42). Lastensuojelussa kohdatut tilanteet kertovat, että perheiden taustat ovat monenlaistuneet. Kaltoinkohtelu syynä voi olla mm. vanhemman puutteellinen eläytymiskyky lapsen elämään ja kokemattomuus lapsen hoitamisesta. Kokemattomuus lapsen fyysisestä hoitamisesta ja tiedon puute lapsen kehityksestä voivat olla tekijöitä, jotka ajavat vanhemmat neuvottomuuteen ja epävarmuuteen ja sitä kautta lapsen pahoinpitelyyn. Vanhempien köyhyys, päihteiden käyttö, psyykkiset ongelmat ja vanhemman pitkäaikainen deprivatio, vanhempien työttömyys, lapsena koettu väkivalta, yksinhuoltajuus ja vanhempien kehitysvammaisuus ovat selkeästi myös riskitekijöitä lapsen kaltoinkohtelulle. Köyhissä perheissä vanhemmat voivat olla riittävän hyviä vanhempia, vaikka köyhyys onkin suuri riski lapsen kaltoinkohtelulle. (Söderholm 2004, 12 – 13.)

Paavilaisen (1998, 97) mukaan lasta kaltoinkohtelevat perheet ovat keskimääräistä suurempia, heillä on paljon ongelmia ja sairautta. Lisäksi vanhempien matala koulutustaso, työelämästä poissaolo, perheen sisäinen pysyvyys ja perheenjäsenen heikko yksilöityminen ovat lapsen kaltoinkohtelun riskitekijöitä.

Kaltoinkohtelua voi esiintyä niissäkin perheissä, jotka eivät ulkoapäin katsottuna mitenkään täytä näitä riskiperheiden ominaisuuksia. Taloudellisesti hyvin menestyvissä perheissä lapsilla ei välttämättä ole hyvä olla. Tavallisissa ja ”hyvissä” perheissä voi elää huonosti voivia lapsia niin kuin taloudellisesti heikoissa perheissä. Emotionaalinen läsnäolon puute voi olla läsnä hyvin menestyvien perheiden lapsilla. Emotionaalisen läsnäolon puute uhkaa lapsen kasvua ja kehitystä. (Söderholm 2004, 13; Salmi, Bardy &

Sauli 2004,17.) Varakkailla perheillä on enemmän mahdollisuuksia piilotella perheessä tapahtuvaa kaltoinkohtelua. Varakkaiden perheiden vanhemmat ovat vahvasti kiinni työelämässä ja heillä on siitä johtuva kiire. Lapsi joutuu olemaan paljon yksin tai kärsimään vanhempien väsymyksestä ja virikkeettömästä elämästä. (Taskinen 2005, 39.)

Vanhemmilla, joilla on sellaisia ongelmia, jotka vähentävät heidän mahdollisuuttaan hallita itse omaa elämää, on kohonnut riski kaltoinkohdella lapsiaan. Lasten kaltoinkohtelua esiintyy myös perheissä, joissa vanhemmilla on keskinäistä väkivaltaa. Jos vanhempi on itse tullut lapsena kaltoinkohdelluksi, on riski, että hän jatkaa kasvattajiensa käyttäytymismallia. (Paavilainen & Pösö 2003, 158; Taskinen 2005, 38 – 39.)

Lapsi voi joutua kaltoinkohtelun uhriksi vanhemman ylenpalttisen väsymyksen seurauksena. Vanhemmat saattavat väsyä elämässään hyvin monenlaisista syistä mm. työelämän asettamien paineiden, parisuhteessa tapahtuneiden negatiivisten muutosten vuoksi, itselleen ja kodilleen asettamien vaatimusten vuoksi jne. Väsymyksen vuoksi vanhempi ei enää jaksaa tai hänelle ei jää voimia lapsen kehitystehtävien tai lapsen väsymyksen vastaanottamiseen ja niiden turvalliseen käsittelyyn. Usein vanhemmat ovat oman väsymyksensä vuoksi hakeutumassa liian harvoin yhteiskunnan avun piiriin.

Lapsella saattaa olla sellaisia ominaispiirteitä, jotka voivat johtaa kaltoinkohteluun. Lapsi voi olla vammainen, hänellä voi olla käytöshäiriöitä, sairauksia ja vammoja tai niiden jälkitiloja, joihin vanhemmilta vaaditaan erityistä herkkyyttä ja huolenpitoa. Lapsen ja vanhemman vuorovaikutus saattaa häiriintyä näiden ominaispiirteiden vuoksi. (Söderholm 2004, 13.) Lapsen itkuisuus esimerkiksi koliikin tai tiheiden sairastelujen vuoksi, lapsen keskosuus, pienikokoisuus, vammaisuus, heikko kielellinen kehitys, lapsen käyttäytymisongelmat ja lapsen ärsyttävyys saattavat olla tekijöitä, jolloin lapsella on vaara joutua kaltoinkohtelun uhriksi. Lapsen huono käyttäytyminen ja uhmakkuus ovat asioita, jotka voivat ärsyttää vanhempia. Riskiä lisää se, että lapsi ei täytä vanhempien odotuksia tai lapsi omalla käyttäytymisellään nostaa vanhempien omat ikävät lapsuusmuistot esille. (Paavilainen & Flinck 2008, 12.) Lapsen kaltoinkohtelun riskiä lisää vaikea tai hankalasti käsiteltävä lapsi (Paavilainen 1998, 81).

Eija Paavilainen (1998, 81) muistuttaa, että mikään riskitekijä yksinään ei aiheuta kaltoinkohtelua. Riskitekijät usein kasaantuvat ja ikään kuin tehostavat toinen toistensa vaikutusta johtaen lapsen kaltoinkohteluun. Lisäksi hän sanoo, että kaikissa riskitekijöitä omaavissa perheissä ei tapahdu lapsen kaltoinkohtelua. Riskitekijöiden tiedostaminen ja tunnistaminen kuitenkin on yksi keino tunnistaa lapsen kaltoinkohtelua. Riskitekijöiden tiedostaminen ja niihin vaikuttaminen ovat keinoja vähentää lasten kaltoinkohtelua.

Kaltoinkohtelun riskitekijöitä	
Lapsesta johtuvat	- lapsen käytöshäiriöt - lapsen itkuisuus - lapsen heikko kielellinen kehitys - lapsen vammaisuus tai vamma - vamman aiheuttama jälkitila - lapsen keskosuus - lapsen pienikokoisuus - lapsen uhmakkuus - lapsen huono käyttäytyminen
Vanhemmasta johtuvat	- kiintymyssuhdehäiriöt - puutteellinen eläytymiskyky lapsen elämään - kokemattomuus lapsen hoidosta - tiedon puute lapsen kehityksestä - päihteiden käyttö - psyykkiset ongelmat - lapsena koettu väkivalta tai perheväkivalta - vanhempien kehitysvammaisuus - työttömyys - väsymys - emotionaalinen läsnäolon puute - vanhempien keskinäinen väkivalta
Perheestä johtuvat	- keskimääräistä suurempi perhe - paljon erilaisia ongelmia - paljon sairautta - köyhyys - kiire - perheen sisäinen pysyvyys - elämän tapa

Kuvio 1. Yleisimmät kaltoinkohtelun riskitekijät

3 LASTEN KALTOINKOHTELU

3.1 Epäsuora kaltoinkohtelu

Who:n mukaan lasten kaltoinkohtelu sisältää kaikki fyysisen ja psyykkisen pahoinpitelyn muodot, seksuaalisen hyväksikäytön, laiminlyönnin, kaupallisen tai muun riiston, josta seuraa vaaraa lapsen terveydelle, kehitykselle, elämälle tai ihmisarvolle. (Söderholm 2004, 11.) Kaltoinkohtelu on ikään kuin yläkäsite, joka kattaa edellä mainitut asiat eli lapsen kohdistuvan negatiivisen tekemisen tai tekemättä jättämisen. Kaltoinkohtelu voi olla suoraa tai epäsuoraa kaltoinkohtelua. Suorasta kaltoinkohtelusta puhutaan silloin, kun aikuinen kohdistaa kaltoinkohtelun lapsen fyysisenä pahoinpitelyllä, emotionaalisenä kaltoinkohteluna, seksuaalisena hyväksikäyttönä tai laiminlyöntinä. (Paavilainen & Pösö 2003, 13 – 14.) Lapsi kärsii epäsuorasta kaltoinkohtelusta silloin, kun kaltoinkohtelu kohdistuu muihin perheenjäseniin esimerkiksi lapsen äitiin tai sisaruksiin (Paavilainen 1998, 37). Epäsuoraa kaltoinkohtelua avaan tässä kappaleessa ja suoran kaltoinkohtelun muotoja fyysistä, emotionaalista ja seksuaalista kaltoinkohtelua sekä laiminlyöntiä kuvaan omina kappaleinaan seuraavaksi tässä luvussa. Kaupallista tai muuta riistoa en käsittele opinnäytetyössäni.

Lasten kaltoinkohtelu	
<u>Suora kaltoinkohtelu</u>	<u>Epäsuora kaltoinkohtelu:</u>
- Fyysinen kaltoinkohtelu - Emotionaalinen kaltoinkohtelu - Laiminlyönti - Seksuaalinen kaltoinkohtelu ↓	- Kohdistuu muihin perheenjäseniin ↓
Kohdistuu lapseen vanhempien tai huoltajien toimesta	Heijastuu lapseen

Kuvio 2. Lasten kaltoinkohtelun muodot (Paavilainen 1998, 77)

Epäsuoraa kaltoinkohtelua on esimerkiksi se, että lapsi joutuu jatkuvasti olemaan läsnä, kuulemaan ja näkemään vanhempien parisuhdeongelmia, aikuisten riitelyä ja tappelua. Epäsuoraa lapsen kaltoinkohtelua on kotona vallitseva levoton ilmapiiri esimerkiksi vanhempien alkoholinkäytön vuoksi. Epäsuorassa kaltoinkohtelussa lapsi kärsii henkisesti. (Paavilainen 1998, 37, 76 – 79.) Väkivallan näkeminen, kuuleminen tai välillinen kokeminen vaikuttaa lapsen turvallisuuden tunteeseen ja tämän vuoksi kokemusta pidetään traumaattisena (Paavilainen & Pösö 2003, 14). Kotona tapahtuva aikuisten välinen väkivalta pakottaa lapsen elämään ympäristössä, jossa lapsi aistii pelon ilmapiirin, vaikka hän itse ei olisikaan suoran väkivallan kohteena. Pelko sanelee lapsen elämää, hän joutuu olemaan koko ajan valppaana ja varuillaan. Aikuisten huutaminen ja lyöntien äänet tekevät kodista rauhattoman ja turvattoman. (Holmberg 2000, 12.) Lapsi aistii aikuisten välisen jännittyneisyyden ja näkevät jäljet väkivaltaisuudesta, vaikka väkivalta on tapahtunut silloin, kun lapsi ei ole paikan päällä. Epäsuoran kaltoinkohtelun uhrit ovat usein myös suoran kaltoinkohtelun uhreja (Oranen 2004, 133, 135).

Perheessä tapahtuvalla väkivallalla on aina vaikutus lapseen tavalla tai toisella, vaikka he itse eivät olekaan suoran väkivallan kohteena (Oranen 2004, 132). Epäsuorat vaikutukset lapseen ovat moninaiset ja riippuvat siitä, miltä näkökulmalta asiaa tarkastellaan. Jos äiti joutuu väkivallan kohteeksi, hän ei kykene antamaan lapselle lämpöä ja tukea, hänen toimintansa kasvattajana on hyvin epäjohdonmukaista. Äiti saattaa heijastaa lapseen omia negatiivisia tunteitaan ja nähdä lapsessa isän negatiivisia ominaisuuksia. Lapsen suhde äitiin voi muodostua hyvin ristiriitaiseksi, koska äiti on vastannut lapsen huolenpidosta, hoidosta ja turvallisuudesta ja samaan aikaan lapsi näkee, ettei äiti pysty suojelemaan itseään eikä häntä. Suhde isään on tässä tilanteessa myös ristiriitainen ja hämmentynyt. Ristiriitaisuutta aiheuttaa se, että lapsi tuntee isän olevan itselleen tärkeä ja isän kanssa on vietetty monta hyvää ja arvokasta hetkeä ja äitiä kohtaan väkivaltaisella käyttäytymisellä isä aiheuttaa lapsille paljon pelkoa, ahdistusta ja vihaa. Lapsi kokee syyllisyyttä ja ahdistusta siitä, että hän ei pysty puolustajan tehtäviä täyttämään ja toisaalta hän kokee syyllisyyttä siitä, että hän kokee olevansa syyllinen vanhempien ristiriidoille. (Oranen 2004, 134 – 138.) Silloin, kun lapsen vanhemmat ovat fyysisessä vaarassa ja lapsi kokee itsensä avuttomaksi ja keinottomaksi väkivaltatilanteen lopettamiseksi, hänelle tilanne on traumaattinen stressitilanne. Pieni lapsi voi joutua kantamaan kohtuutonta vastuuta perheen tilanteesta. Vastuu vaatii

pieneltä lapselta ponnistelua. Avun hakeminen naapurista, ambulanssin tai poliisin soittaminen ovat sellaisia vaatimuksia pienelle lapselle, että hänen voimavarat ylittyvät. (Turunen 2004, 192.)

Salon tekemässä psykologian väitöstudkimuksessa ilmenee, että lapsen joutuessaan vanhempiensa riitojen sovittelijaksi tai jos hän joutuu asettumaan jommankumman puolelle, lapsi voi oireilla päänsäryllä, mahakivulla, unettomuudella ja levottomuudella. Lapsi voi oireilla hyvin vakavasti, pahimmillaan hänellä voi olla jopa itsetuhoisia ajatuksia. (Ihanainen – Alanko 2011)

3.2 Emotionaalinen kaltoinkohtelu

Lapsen emotionaalinen kaltoinkohtelu liittyy yleensä kaikkiin kaltoinkohtelun muotoihin niin epäsuoran kaltoinkohtelun kuin suoran kaltoinkohtelun muotoihin, jotka ovat fyysinen ja seksuaalinen kaltoinkohtelu ja lapsen laiminlyönti. Sitä voi esiintyä myös yksinään. Emotionaalinen kaltoinkohtelu on käyttäytymisen malli, jossa lapsen kasvattaja antaa lapselle jatkuvasti sellaisen käsityksen, että lapsi on kelvoton. Emotionaalista kaltoinkohtelua on myös lapsen jatkuvaa pelottelu, uhkaaminen, naurunalaiseksi saattaminen ja nöyryyttäminen. Tämä saattaa olla vaikea havaita lapsesta. Psykkisen kaltoinkohtelun seurauksena lapsen kehitys ja hyvinvointi vaarantuvat. (Paavilainen 2008, 2; Paavilainen & Pösö 2003, 14.) Emotionaalista kaltoinkohtelua on myös piittaamattomuus lapsesta. Syynä voi olla aikuisen kiire tai kiinnostuksen puute. Lasta alistetaan, hänen tekemisiään ei arvosteta tai huomioida aikuisen taholta. Vanhempi voi jopa jättää lapsen huomiotta lapsen väärän sukupuolen vuoksi. (Paavilainen 1998, 78 – 79.)

Emotionaalista kaltoinkohtelua on hyvin monenlaista muotoa. Niitä ovat Miller-Perrinin ja Perrinin esityksen mukaan hyljeksiminen ja halventaminen, uhkailu ja pelottelu, eristäminen, lapsen käyttäminen aikuisen tarpeisiin, lapsen korruptoiminen ja lapsen tunnetarpeiden huomiotta jättäminen. (Sinkkonen 2004, 78 – 79.) Hart ja Brassard luokittelevat emotionaalisen kaltoinkohtelun myös useampaan eri muotoon. Niitä ovat halveksiva torjuminen, terrorisointi ja pelottelu, eristäminen, hyväksikäyttö ja korruptointi ja lisäksi vielä emotionaalinen reagoimattomuus lapseen. Nämä jokainen muoto sisältää omanlaista aikuisen käyttäytymistä lasta kohtaan. Halveksivassa torjunnassa aikuinen ei hoida lasta, aikuinen tekee lapsesta naurettavan lapsen

normaalin käyttäytymisen perusteella ja aikuinen saattaa nöyryyttää lasta julkisesti. Terrorisoinnissa ja pelottelussa aikuinen laittaa lapsen vaaralliseen tai pelottavaan tilanteeseen, aikuinen asettaa lapselle epärealistisia odotuksia uhkailun tai pelottelun uhalla, aikuinen uhkailee lasta tai lapselle läheisen henkilön uhkaamista väkivallalla. Eristäminen tarkoittaa esimerkiksi sitä, että aikuinen rajoittaa lapsen liikkumisvapautta ja kieltää häntä puhumasta muiden henkilöiden kanssa. Korruptointi ja hyväksikäyttö tarkoittavat esimerkiksi, että aikuinen rohkaisee lasta epäsosiaaliseen tai rikolliseen käyttäytymiseen. Emotionaalinen reagoimattomuus merkitsee aikuisen tunteettomuutta lasta kohtaan, aikuinen ei vastaa lapsen lähestymisyrityksiin eikä hänen tarpeisiin. (Paavilainen 1998, 37.)

Lapsi kokee emotionaalinen kaltoinkohtelun usein raskaampana kuin esimerkiksi fyysinen kaltoinkohtelun (Paavilainen 1998, 79). Emotionaalisessa kaltoinkohtelussa lapselta puuttuu ulkoiset merkit. Lapsi voi reagoida emotionaaliseen kaltoinkohteluun hyvin monenlaisilla tunne-elämän ja käyttäytymisen häiriöillä. Alavireisyys ja itsetunto-ongelmat ovat yleisiä näillä lapsilla. Lapsi on avuton ja voi tukeutua aikuisiin ylenmääräisesti. Emotionaalinen kaltoinkohtelu voi aiheuttaa lapselle vakavia psyykkisiä häiriöitä mm. vaikeita itsetunto-ongelmia, depressiota, antisosiaalisuutta ja persoonallisuuden kehityksen häiriöitä. (Sinkkonen 2004, 83.) Lapsi voi olla pelokas ja epäluuloinen, hän voi suhtautua vanhempiinsa vihaisesti tai välinpitämättömästi. Lapsella voi esiintyä masentuneisuutta, surullisuutta, sopimatonta käyttäytymistä ja hänen on vaikeata luoda sosiaalisia suhteita ikätovereihinsa.

3.3 Fyysinen kaltoinkohtelu

Fyysinen kaltoinkohtelu on määritelty toiminnaksi, joka aiheuttaa lapselle kipua ja tilapäistä tai pysyviä vammoja. Tällainen toiminta voi olla esimerkiksi potkimista, lyömistä, hiuksista repimistä, kuristamista tai tupakalla polttamista. Lapsella voi fyysisen kaltoinkohtelun seurauksena esiintyä esimerkiksi mustelmia, palovammoja, vammoja päässä, sisäisiä vammoja ja jopa neurologista poikkeavuutta. (Paavilainen, 2008, 2.) Pahoinpitelymustelmat ja jäljet sijoittuvat yleensä lapsen selkään, kasvoihin, niskaan, kaulaan, pakaroihin ja reisien takapintaan. Nämä mustelmat on hyvä erottaa luonnollisista mustelmista, joita esiintyy terveillä liikkuvilla lapsilla. Luonnolliset mustelmat ovat sopusoinnussa lapsen liikunnallisen kehityksen kanssa. (Kallio &

Tupola 2004, 90.) Fyysisten vammojen lisäksi lapselle voi jäädä pitkän aikavälin vaikutuksia. Lapsi omaksuu väkivaltaisen käyttäytymisen ja hänestä voi tulla pelokas, vihainen ja epäluottavainen. (Paavilainen 1998, 36.) Fyysiseen kaltoinkohteluun sisältyy poikkeuksetta aina psyykkistä kaltoinkohtelua. Lapselle aiheutuu fyysisten seuraamuksien lisäksi pelkoa ja ahdistusta. (Sinkkonen 2004, 78.)

3.4 Laiminlyönti

Lapsen laiminlyönnillä tarkoitetaan sitä, että lapsen perustarpeista ei huolehdita. Tärkeimpiä lapsen perustarpeita ovat rakkaus, nähdä ja kuulla tuleminen, hyväksynnän ja arvostuksen saaminen. Näiden lisäksi lapsen perustarpeita ovat riittävä ravinto, vaatetus, puhtaus, valvonta, turvallisuus, virikkeiden saanti ja terveydenhuolto. Jatkuva perustarpeiden laiminlyönti ja vakava huomiotta jättäminen aiheuttavat merkittäviä ongelmia lapsen kasvulle ja kehitykselle. Oireet eivät ole laiminlyödyillä lapsilla samanlaisia eikä kaikilla lapsilla edes oireita esiinny. Oireet riippuvat laiminlyönnin muodosta ja kestosta, lapsen iästä, sukupuolesta, temperamentista, saatavilla olleista hoito- ja tukijärjestelmistä. Lisäksi oireet riippuvat lapsen selviytymiskeinoista, joita lapset ovat itse kehittäneet voidakseen jollakin tavalla kestää elämäntilannettaan. Laiminlyöty lapsi ei usein itse tiedä olevansa laiminlyöty. Hän voi kuvitella kaiken kuuluvan ihan normaaliin perhe-elämään. Tämän vuoksi lapsi on riippuvainen hänet kohtaavien aikuisten kyvystä tunnistaa hänen ongelmansa, oireensa ja tarpeensa. (Söderholm 2004, 58–60.)

Lapsen laiminlyönnin muotoja ovat fyysinen, emotionaalinen, lääketieteellinen ja koulutuksellinen laiminlyönti. Fyysisessä laiminlyönnissä lapsi elää ympäristössä, jossa aikuiset eivät huomaa, ymmärrä tai puolusta lapsen perustarpeita. Lapsi ei saa kasvunsa edellyttämää riittävää tai oikeaa ravitsemusta ja /tai lapsi joutuu elämään epähygieenisissä ja kylmissä olosuhteissa. Lapsi jää ilman aikuisen tukea, neuvontaa ja ohjausta oloihin, joissa lapsi ei voi selviytyä oman tietonsa, taitonsa ja kokemuksensa avulla. (Söderholm 2004, 61 – 64.) Esimerkkejä fyysisestä laiminlyönnistä ovat lapsen epäsopiva vaatetus ja hoitamaton iho.

Emotionaalisella laiminlyönnillä tarkoitetaan Sinkkosen mukaan käyttäytymismallia, jossa vanhemmat välttävät jatkuvasti lapselleen, että hän on kelvoton ja hän on arvokas vain tyydyttäessään aikuisen tarpeita ja toiveita. Tällaiset aikuiset ovat kohtuuttoman

vaativia ja vaatimukset tulee tehostettua fyysisellä tai henkisellä väkivallan uhalla. (Sinkkonen 2004, 76.) Emotionaalisessa laiminlyönnissä kaltoinkohtelun ulkoiset merkit usein puuttuvat. Tällaisen kaltoinkohtelun uhriksi joutunut lapsi elämään elämänsä niukasti tai ei lainkaan kokemuksia rakastetuksi tulemisesta, hyväksynnästä ja arvostuksesta. Vanhemmat eivät ole lapselle läsnä emotionaalisella tasolla. Vanhempien käsitys lapsesta on negatiivinen tai väärä, vuorovaikutus lapsen kanssa on epäjohdinmukaista ja lapsen ikään nähden epäasianmukaista, vanhemmat eivät kykene tunnistamaan lapsen yksilöllisyyttä ja psykologisia rajoja. Jatkuva emotionaalinen laiminlyönti vaikuttaa kaikkiin lapsen toiminta-alueisiin. Lapsen fyysinen, emotionaalinen ja kognitiivinen kehitys häiriintyy. (Sinkkonen 2004, 60–62.)

Lääkinnällinen laiminlyönti tarkoittaa, että vanhemmat suhtautuvat välinpitämättömästi tai kielteisesti lapselle määrättyyn lääkitykseen tai hoitoon. Lasta ei tuoda kuntoutukseen, terapiaan tai suunniteltuihin tutkimuksiin, lapsen neuvolakäynnit ja sairauden välttämättömät seuranta-ajat jätetään käyttämättä. Lääkinnällinen laiminlyönti voi aiheuttaa lapselle todellista tai mahdollista terveyshaittaa. (Söderholm 2004, 62 – 63)

3.5 Seksuaalinen hyväksikäyttö

Lapsen seksuaalinen kaltoinkohtelu on alle 16-vuotiaana lapsen ruumiillista pahoinpitelyä, joka kohdistuu pääasiassa lapsen sukupuolielimiin. Lapsi altistetaan hänen ikäänsä kuulumattomalle seksuaalisuudelle, jota lapsi ei ymmärrä ja johon hän ei voi antaa suostumustaan. Se voi tarkoittaa sukupuoliyhteyttä tai sen yritystä tai muuta lapsen ruumiillista koskemattomuutta loukkaavaa tekoa esim. sukupuolielinten koskettelua, lapsen hyväilyä, itsensä hyväilyttämistä lapsella ja itsensä paljastamista. Siihen voidaan katsoa myös kuuluvaksi lapsen johdattaminen sellaiseen seksuaalikäyttäytymiseen, joka ei vastaa lapsen ikää tai kehitystasoa sekä lapsen altistaminen seksuaalisille ärsykeille ja lapsen käyttäminen esiintyjänä epäsideellisissä julkaisuissa. (Paavilainen 1998, 37; Söderholm ym. 2004, 103, 215; Taskinen (toim.) 2003, 15)

Lapsen seksuaaliseen kaltoinkohteluun liittyy salaisuuden vaatimuksia, syylistämistä, ristiriitaisia ja repiviä rakkauden ja petetyksi tulemisen tunteita (Salo & Ståhlberg 2004, 102). Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyy aina psyykkistä pahoinpitelyä. Pelko ja ahdistus ovat muiden seuraamuksien lisäksi lapsen arjessa läsnä tällaisen pahoinpitelyn

vallitessa (Sinkkonen 2004, 78). Sitä vakavammat seuraukset lapselle koituu, mitä enemmän kaltoinkohteluun liittyy väkivaltaisuutta, uhkauksia, salaisuuksia, nöyryytyksiä ja rooliristiriitoja (Taskinen (toim.) 2003, 15)

Lapsi voi joutua seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi omassa perheessä ja kodin ulkopuolella. Joka tapauksessa seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi joutuneen lapsen seksuaalinen ja psyykkinen kehitys vahingoittuu. Lapselle on ihan mieletön tilanne joutua sellaiseen rooliin, johon hänen henkinen ja ruumiillinen kehitys ei ole vielä valmis. (Salo & Ståhlberg 2004, 102.) Mitä nuorempi seksuaalisesti kaltoinkohdeltu lapsi on, sitä suurempi vahinko lapselle tulee. Lapselle tulee aina erityistä vahinkoa, jos tekijä on lapselle läheinen ja johon lapsi erityisesti luottaa ja josta hän on riippuvainen. Tällöin lapselle aiheutuu vaikeita ristiriitoja ja pitkäaikaisia vahinkoja. (Tolvanen & Vuonto 2004, 216.) Lapselle kaikista traumaattisinta on, jos hyväksikäyttäjä on lapsen oma vanhempi.

Seksuaalisesti kaltoinkohdellulla lapsella voi olla mitä erilaisimpia käytöshäiriöitä. Seksuaalisen kaltoinkohtelun uhriksi joutunut lapsi voi käyttäytyä korostuneen seksuaalisesti ja viettelevästi. Lapsi voi kosketella aikuisen henkilön sukuelimiä spontaanisti ja piirrellä niistä kuvia. Niiden lisäksi lapsi voi oireilla psyykkisesti. Hän voi olla ahdistunut, itkuinen, levoton, hän voi kastella ja hänellä voi olla uni- ja syömishäiriöitä. Tosin nämä psyykkiset oireilut voivat liittyä muuhunkin kuin seksuaaliseen kaltoinkohteluun. (Salo & Ståhlberg. 2004, 107; Taskinen (toim.) 2003, 56.)

Seksuaalisen kaltoinkohtelun kuin muidenkin edellä kirjoitettujen kaltoinkohtelu muotojen seurauksena lapsi voi kärsiä traumaperäisestä stressihäiriöstä. Traumaperäinen stressihäiriö alkaa yleensä 1- 6 kuukauden kuluessa tapahtuneesta. Vakavan kaltoinkohtelun uhriksi joutuneen lapsen traumaoireita ovat mieleen tunkeutuvat mielikuvat tapahtuneesta ja painajaisunet, jotka aiheuttavat voimakasta ahdistusta ja pelkoa. Lapsi ei pysty pukemaan sanoiksi painajaisensa sisältöä. Lapsen vireystila on kohonnut, lapsi on ärtyisä ja hän saattaa saada voimakkaita yllättäviä raivokohtauksia. Hän ylireagoi säikkymällä ja hänen olemuksensa on varuillaanoleva. Lapsi leikeissään toistaa tapahtuneeseen liittyviä asioita. (Oranen 2004, 135; Turunen 190 - 191) Lapsen leikeissä traumaattinen kokemus ilmenee ahdistavina ajatuksina, kuvitelmina ja havaintoina (Taskinen (toim.) 2003, 17 - 18) Leikki-ikäisellä lapsella käyttäytyminen on välillä jäykkää, hän on kuin ”jäässä” tai unessa. Lapseen ei saa kontaktia, vaikka

aikuinen yrittää käyttää eri aistikanavia saadakseen lapsen reagoimaan. (Turunen 2004, 190)

4 PÄIVÄKODIN HENKILÖSTÖ KALTOINKOHTELUN TUNNISTAJANA

4.1 Päiväkotityö ja kumppanuussuhde

Peruslähtökohtana lapsen hyvinvoinnille on se, että jokaisessa hänen toiminta-areenassaan aikuinen ihminen reagoi havaitsemaansa kaltoinkohteluun (Forsberg & Linnas 2004, 218). Lapsen toiminta-areenoita on lapsen ja lapsiperheen käytössä monenlaisia. Kunnallisten palvelua tarjoavien toiminta-areenoiden tarkoituksena on tukea vanhempia ja edistää lasten hyvinvointia. Niitä palveluja löytyy niin varhaiskasvatuksen, kasvatuksen että sosiaali- ja terveydenhuollon organisaatioista. Päiväkodit ovat yksi tärkeä esimerkki kyseessä olevasta palvelusta. (Paavilainen & Pösö 2003, 49.)

Lapset viettävät nykyään yhä pitempiä aikoja päivähoidossa vanhempien työelämän kiristyneiden vaatimusten vuoksi. Lapsi saattaa joutua viettämään päivähoidossa jopa kymmenen tuntia päivässä. Osa lapsen jokapäiväisestä hoidosta siirtyy tällöin automaattisesti ammattilaisten tehtäväksi. (Viitasaari 2003, 107.) Ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on kuitenkin lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla. Huoltajien tulee turvata lapselle tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi. Viranomaisen, jotka toimivat lapsiperheiden kanssa, tulee tarjota perheille tarpeellista apua varhaisessa vaiheessa, tuettava vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään ja ohjattava tarvittaessa lapsi ja perhe lastensuojelun piiriin.

Stakesin (2003 -2005) kasvatuskumppanuusohjelmassa on korostettu päivähoidon mahdollisuuksia vanhemmuuden tukemiseen vuorovaikutuksellisenä jatkumona. Kun henkilöstön ja vanhempien välille syntyy luottamus, on helpompaa jutella myös perheen hyvinvoinnista. Päivähoidon asiakkaina ovat lasten lisäksi myös heidän vanhempansa. Päiväkotien yksi tärkeimmistä tehtävistä on perheiden tukeminen kasvatustyössä, tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässä ja edistää vanhempien kanssa yhteistyössä lapsen tasapainoista kasvua ja kehitystä. Valtioneuvoston periaatepäätöksessä, joka annettu vuonna 2002, korostetaan päiväkotien roolia vanhempien ja heidän kasvatustehtävän tukijoina. Ja edelleen siinä korostetaan päiväkotien henkilökunnan ja vanhempien välistä kommunikaatiota. Vanhempien ja henkilökunnan välinen kommunikaatio ja kohtaaminen ovat edellytyksenä päiväkodin perustehtävän onnistumiselle. (*Lapsen*

suunnitelmallinen hoito, kasvatust ja opetus ovat päiväkotien perustehtäviä.) Päivittäinen vanhempien ja henkilökunnan kohtaaminen luo mahdollisuuksia keskusteluille ja erilaisille havainnoille puolin ja toisin. Lisäksi kahdenkeskeiset vapaaehtoiset säännölliset keskustelut vanhempien ja henkilökunnan kanssa lapsen kehityksestä ja toiminnasta lisäävät mahdollisuutta onnistuneen perustehtävän toteuttamiselle. Yhteistyö perheiden kanssa mahdollistaa perheen auttamisen, tukemisen ja yhdessä tekemisen lisäksi vaikeiden asioiden ilmetessä perheen asioiden puheeksi ottamisen. Hyvässä ja toimivassa yhteistyössä vanhemmat kertovat työntekijöille kotona sattuneista ikävistä tapahtumista ja lasta ahdistavista asioista, mutta väkivaltaiset tilanteet jäävät perheen sisäisiksi asioiksi. (Viitasaari 2003, 103–108.)

4.2 Henkilöstö kaltoinkohtelun tunnistajana

Päiväkodissa työntekijät elävät lapsien kanssa arkipäivän tilanteita ja näin pääsevät havainnoimaan lasten päivittäistä aktiivista toimintaa. Lapset elävät toiminnoissaan oman perheen tilanteita ja tapahtumia. Lapsen kotona kokema kohtelu esimerkiksi aggressiivisuus, väkivalta tai välinpitämättömyys tulee esiin erilaisilla tavoilla. Sen vuoksi lapsen mielialojen ja erilaisten ilmaisujen huomioiminen on päiväkodissa erittäin tärkeää. (Viitasaari 2003, 107.) Työntekijöiltä vaaditaan sosiaalisia taitoja, uskallusta ja herkkyyttä havaita ja kuulla lasta (Viitasaari 2003, 116).

Lapsen oireilu tai kehityksellinen viive voi olla merkki siitä, että perheessä kaikki ei ole kohdallaan. Päivähoito voi olla tässä tapauksessa ensimmäisenä havaitsemassa lapsen tai perheen hyvinvoinnissa tapahtuvia muutoksia ja tarvittaessa ohjata perhettä oikeisiin palvelumuotoihin. Päivähoito voi olla ainoa taho, jolla on mahdollisuuksia havaita ja tarjota apua. Kun suhde vanhempien ja henkilöstön välillä on luottamuksellinen, huolen puheeksi ottaminen helpottuu puolin ja toisin. (Kalland 2006)

Kodin erilaiset ikävät tapahtumat ovat havaittavissa ja tulkittavissa tietyin varauksin. Päiväkodin työntekijöiden on joskus vaikea hahmottaa, mikä lapsen tarinasta on totta ja mikä ei. Työntekijä pystyy tarkkailemaan luottaako lapsi vanhempaansa, meneekö hän mielellään vanhempien syliin, kun häntä haetaan. Ja näkemään, ovatko vanhemmat välinpitämättömiä lasta kohtaan hakiessa ja tuodessa lastaan päiväkotiin. Vanhempien ja lapsen vuorovaikutustilanteen näkeminen auttaa työntekijää hahmottamaan lapsen tarinan totuudenmukaisuutta. (Viitasaari 2003, 109.)

Pienellä lapsella usein puuttuu sanalliset keinot ilmaista ja käydä läpi kokemuksiaan. Hän saattaa ilmaista kokemuksiaan käyttäytymällä aggressiivisesti, takertumalla tai hänen kehityksensä alkaa taantua. Hän alkaa unohtella oppimiaan taitoja, alkaa kastella tai imeä peukaloaan. (Turunen 2004, 192.) Eskosen (2005a, 7) mukaan lapset viestittävät kaltoinkohtelua monin eri keinoin sanojen ja eleiden lisäksi. Kertomisen keinoina toimivat piirtäminen, leikki ja mielikuvitustarinat. Lapsi kertoessaan kokemastaan kaltoinkohtelusta, hän puhuu jostain yksittäisestä tilanteesta ja hänen kerronta on lyhyttä ja pirstaleista. (Eskonen 2005a, 7.) Lapsella saattaa olla jokin tapahtuma, josta hän yleensä puhuu ja hän saattaa ilmaista asian vain yhdellä tai kahdella sanalla. Tapahtumapaikka ja ajankohta tulevat lapsen kertomuksessa tarkasti kerrottua. (Eskonen 2005b, 37–38.)

Leikki-ikäisellä lapsella kaltoinkohtelu näkyy lapsen toiminnoissa. Leikit ovat usein rajuja ja satuttavia ja kielenkäyttö on karkeaa. Kun kaltoinkohtelua on tapahtunut pitempään, lapsen leikki on hyvin mekaanista, ilotonta ja samaa kaavaa toistavaa. (Holmberg 2000, 15.) Lapsi voi käydä läpi toistuvassa leikissään omaa traumaattista kokemustaan. Lapsen leikissä näkyy pakonomaisuus, leikki on hyvin konkreettista ja mielikuvituksetonta. Vaikka lapsi käy toistuvasti läpi kokemustaan ja hakea ratkaisua kokemukselleen leikin kautta, hänen ahdistus ei silti lievenny. Leikkiessään lapsi saattaa samoin sanoin ja samalla äänenpainolla pahoinpidellä nukkea, leikkieläintä tai muuta leikkihahmoa, mitä hän on itse kokenut. Kaltoinkohteluksi tulleen lapsen leikki voi olla hyvin estynyttä, ikään kuin ”jäätynyttä”. Lapsi ei uskalla tutkia leluja tai hän ei uskalla ilmaista itseään leikin välityksellä. (Turunen 2004, 198)

Leikki-ikäinen voi tuntea kauhua ja hänellä voi olla sietämättömiä pelkotiloja. Kaltoinkohtelua kokenut lapsi on usein leikkitovereidensa epäsuosiossa. Lapsi ärsyyntyy helposti ja käyttää väkivaltaa ristiriitatilanteissa tai sitten hän voi olla arka ja pysytellä piilossa, änkyttää ja säpsähdellä. Leikki-ikäisillä lapsilla somaattiset ongelmat esimerkiksi pää- ja vatsakipu voivat kertoa lapsen kaltoinkohtelusta. Lapsen taantuminen nuoremman lapsen tasolle voi olla myös yksi merkki kaltoinkohteluksi tulemisesta. (Holmberg 2000, 15.)

4.3 Kaltoinkohtelun tunnistamisen esteet ja tunnistamista helpottavat tekijät

Kaltoinkohtelun tunnistamisen tekee haasteelliseksi aiheen arkaluonteisuus, moniulotteisuus ja kaltoinkohtelun ilmenemisen epäspesifisyys (Paavilainen & Flinck 2007, 4-7). Tunnistamisen tekee vaikeaksi se, että lapsi tai lapsen perhe ei yleensä itse hae apua vaikeaan tilanteeseen. Lapsi ei välttämättä ymmärrä, että perheessä tapahtuva kaltoinkohtelu ei kuulu normaaliin perhe-elämään. (Paavilainen & Pösö 2003, 75.) Kaltoinkohtelun oireet lapsessa ovat vaihtelevia tai lapsi voi olla ulospäin vähäoireinen, joka hankaloittaa kaltoinkohtelun tunnistamista (Flinck ym. 2007, 165). Lapsen uskollisuus omaa perhettä kohtaan voi myös estää kaltoinkohtelun esille tulemisen.

Useat lasten kanssa työskentelevät ammattilaiset haluavat puuttua lapseen kohdistuvaan kaltoinkohteluun, mutta he saattavat kärsiä vaikeudesta tunnistaa sitä (Paavilainen & Pösö 2003, 77). Pienen lapsen kaltoinkohtelun tunnistamiseen ei liity pelkästään se, että päivähoitossa työtä tekevät henkilöt eivät tunnista kaltoinkohtelun piirteitä. Kaltoinkohtelun puuttumisen esteenä voi olla Söderholmin ym (2004, 12–14) mukaan emotionaalinen kieltäminen myös ammattihenkilöiden keskuudessa. Eli toisin sanoen aikuiselle henkilölle lapsen kaltoinkohtelun tunnistaminen voi olla niin ahdistava asia, että hän torjuu sen kokonaan. Tällainen kaltoinkohtelun tunnistamisen torjuminen voi olla aikuisella henkilöllä tietoinen tai tiedostamaton taipumus. Tätä torjumista pidetään kaikista suurimpana kaltoinkohtelun puuttumisen esteenä. On valtava harmi todeta, että aikuisen, jopa ammattihenkilön emotionaalisen kieltämisen vuoksi lapsi joutuu ilman omaa syytään kierteeseen, joka vahingoittaa hänen kasvuaan ja kehitystään. Ja siitä on omat seurauksensa lapselle aikuisuuteen saakka.

Kaltoinkohtelu ei aina aiheuta sellaisia oireita, jotka näkyisivät ulospäin. Lapsella oireet ja ongelmat ovat kaltoinkohtelun jälkeen niin näkymättömiä, ettei kukaan ymmärrä puuttua niihin. Esimerkiksi emotionaalisen kaltoinkohtelun merkit saattavat jäädä koko lapsuuden ajan huomiotta lapsen ulkopuoliselta henkilöltä. (Söderholm 2004, 12.) Lapsen emotionaalisen kaltoinkohtelun tunnistaminen onkin suurimpia haasteita lasten kanssa työskenteleville ammattilaisille. Juuri näkyvien jälkien puuttuminen on yksi selitys asialle. (Sinkkonen 2004, 85.)

Kaltoinkohtelun lapsen tunnistamisen vaikeutena on myös se, että suurin osa oireista saattaa kertoa muistakin asioista kuin kaltoinkohtelusta. Esimerkiksi lapsen

kehitykselliset ongelmat saattavat näyttäytyä samanlaisina kuin kaltoinkohtelusta syntyneet oireet. (Paavilainen & Pösö 2003, 79.)

Kodin erilaiset ikävät tapahtumat ovat havaittavissa ja tulkittavissa tietyin varauksin. Päiväkodin työntekijöiden on joskus vaikea hahmottaa, mikä lapsen tarinasta on totta ja mikä ei. Työntekijät voivat kuunnella lasta, mutta he eivät tiedä voiko lapsen puheita ottaa niin vakavasti kuin aikuisten puheita. (Viitasaari 2003, 109 – 110.) Voi olla myös niin, että lapsen viestiä asiasta vähätellään tai sitä ei ymmärretä laisinkaan. Tai hänestä tehtyjä löydöksiä, oireita tai viestejä tulkitaan väärin. Ja näiden asioiden vuoksi lapselta ei kysytä riittävästi asiasta. (Söderholm 2007, 60.) Epäusko ja vähättelemisen tarve on merkittävä lapsen kaltoinkohtelun tunnistamisen este päiväkodissa. Ajatus siitä, että vanhemmat eivät rakastaisi lastaan vaan vahingoittavat häntä, tuntuu äärettömän vastenmieliseltä. Vastareaktiona syntyy voimakas tarve kieltää tai vähätellä lapsen kokemuksia. (Sinkkonen 2001, 146–147.) Työntekijät kieltää kaltoinkohteluongelman olemassaolon. Toisaalta ammattilaiset saattavat sulkea silmänsä ja ajatella, että kyseessä on vain väliaikainen ja ohimenevä ongelma. (Paavilainen & Pösö 2003, 77.)

Lasten kaltoinkohtelun tunnistamisen esteinä ovat Paavilaisen (2007, 11) mukaan vanhempien syyllistämisen pelko, lapsen ja vanhempien taito peitellä tapahtumia, ajan puute ja erottaminen tapaturmista. Lisäksi Paavilainen kirjoittaa tunnistamisen esteenä olevan sen, että työntekijä ei ole aiemmin kohdannut asiaa.

Kuntaliiton ja Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan kahdessa kolmesta päiväkodeissa on liian vähän kasvattajia läsnä päivittäisessä työssä. Päivähoidossa kohdataan tästä syystä monin paikoin ajan riittämisen ja ihmissuhteiden rakentamisen ongelmat. Kiire on yksi suuri asia, joka on vaikuttamassa negatiivisesti sellaisen kasvuympäristön luomiseen, jossa lapsi tulee huomatuksi, kuulluksi ja nähdyksi omana persoonanaan. Lapsi tarvitsee tuttuja, läsnä olevia ja helposti lähestyttäviä aikuisia päivähoidossa. Suuret lapsiryhmät ja vaihtuva henkilökunta ei luo lapselle mahdollisuutta siihen. (Salmi ym. 2004, 28–29.) Ylisuuret lapsiryhmät ja työntekijöiden vaihtuvuus ovat vaikuttamassa lapsen pahoinvoinnin tunnistamiseen ja kohtaamiseen päivähoidossa (Paavilainen & Pösö 2003, 50).

Lasten kaltoinkohtelun tunnistamista helpottaa useat eri asiat. Vanhempiin liittyvien riskitekijöiden, perhetilanteeseen liittyvien riskitekijöiden, perheen käyttäytymiseen

liittyvien riskitekijöiden, lapseen liittyvien riskitekijöiden ja eri kaltoinkohtelun tuottamien oireiden tunteminen. (Paavilainen & Flinck 2008, 2-3.) Työ- ja elämäkokemuksella on suuri merkitys kaltoinkohdellun lapsen tunnistamisessa. Tieto terveen lapsen kehityksestä helpottaa kaltoinkohtelun tunnistamista. Kaltoinkohtelun tunnistamista helpottaa myös tietoinen huomion kiinnittäminen asiaan. (Paavilainen, 2007, 12.)

Koulutus aiheesta on yksi tärkeä asia, joka tuo rohkeutta tunnistaa ja puuttua vaikeisiin asioihin. Koulutuksen lisäksi työnohjaus ja moniammatillinen interventio antavat erityistaitoja ja -tietoja tähän haastavaan ja vaativaan työhön. (Söderholm 2004, 14; Kallio & Tupola 2004, 88.)

Lapsen normaalin kehitykseen kuuluvien asioiden tunteminen ja lapsen hyvinvoivaan olemukseen kuuluvien tunnusmerkkien tunteminen auttaa lasten kanssa työskenteleviä erottamaan väkivallasta kertovia merkkejä ja oireita. Kun työntekijä tuntee edellä mainitut seikat, hänen on helpompi erottaa ja tunnistaa kaltoinkohdellut lapset heidän käytöksestään ja oireilustaan, vaikka lapsi ei osaisi pukea asioita sanoiksi. (Paavilainen & Pösö 2003, 75.)

4.5 Kaltoinkohdelluksi tulleen lapsen kohtaaminen

Ensimmäinen ja kaikista tärkein asia on lapsen kuuntelu, kun epäily lapsen kaltoinkohtelusta on herännyt. Söderholm (2004, 14) kirjoittaa, että lapsi yleensä puhuu tai muutoin viestittää omaa elämäänsä liittyviä asioita. Jos ammatti-ihmiset oppivat ymmärtämään lapsen viestejä, he pystyvät silloin tekemään oikeanlaisia kysymyksiä lapselle asiasta ja he osaavat kuunnella lapsen vastauksia. Ammatti- ihmiset osaavat tällöin käsitellä lapsen kanssa lapsen tunteita. Kun lapsi huomaa aikuisen emotionaalisen läsnäolon, hän uskaltaa paremmin puhua omista traumaattisista kokemuksistaan. Lapselle tulee antaa mahdollisuus kertoa juuri niin paljon kuin hän haluaa. Tämän tärkeimmän tehtävän eli lapsen kuuntelun lisäksi pitää pystyä asettumaan emotionaalisesti läsnä olevaksi ja asettua lapsen kanssa tasavertaiseen asemaan.

Lapsi saattaa kertoa esimerkiksi seksuaalisesta hyväksikäytöstä ymmärtämättä itse tapahtuman luonnetta. Tällöin lasta on kuunneltava tarkoin ja hänen kertomaansa asiaan

on suhtauduttava vakavasti. (Salo & Ståhlberg 2004, 107.) Työntekijöiden pitää herkistyä kuulemaan lapsen antamia vihjeitä (Viitasaari 2003, 104). Lapsen ei ole koskaan helppo puhua hyväksikäytöstä. Siinä tapauksessa, jos lapsi kuitenkin ilmaisee ja alkaa kertoa kokemuksestaan, aikuisen tulee suhtautua asiaan vakavasti. Tarkka kuunteleminen on tärkeää, mutta lasta ei tule silloin kuulustella. On muistettava, että lapsi saattaa käyttää hyväksikäytöstä sellaista nimitystä, joka ei viittaa ollenkaan tapahtumaan. Hyväksikäyttäjä on saattanut antaa tapahtumalle sellaisen nimityksen, jota ei helposti yhdistetä tapahtumaan ja lapsi käyttää nimeä kertoessaan tapahtumasta. Lapsen kertomuksen uskominen ja oikeanlainen suhtautuminen on merkityksellinen lapsen itsetunnolle ja kokemuksen seurauksista selviämiseksi. Pitää muistaa viestittää lapselle, että on oikein kertoa asiasta ja vakuuttaa lapselle, että hän on tapahtumaan syytön. (Peltonen & Silfver-Lehtinen 2011.)

Lapselle tulee antaa mahdollisuus kertoa kotona tapahtuvasta kaltoinkohtelusta. Lapsen kanssa keskusteltaessa täytyy luoda rauhallinen, kiireetön ja turvallinen hetki, jossa asiasta puhutaan niiden oikeilla nimillä. Lapsen kanssa puhuessaan aikuisen tulee ottaa huomioon lapsen ikätaso. Lasta ei tule aliarvioida eikä hänelle tule puhua liian aikuismaisesti. Kaltoinkohtelussa on saattanut tapahtua niin pelottavia asioita lapselle, että hän on pakottanut itsensä unohtamaan ne, eikä niitä voi tietoisesti kaivaa esille. Unohdetut asiat tulevat usein leikeissä, piirustuksissa tai unissa esille. Lapsen kanssa voi käydä keskustelua leikin tai piirustuksen kautta. Pienet lapset eivät jaksakaan puhua pitkään ilman mitään tekemistä. Leikin avulla lapsi saadaan keskittymään käsiteltävään aiheeseen. Leikkiminen, piirtäminen ja tarinat ovat päivähoitoikäisten lasten tapa ilmaista itseään. (Oranen & Keränen 2006, 70 – 72.)

Lapsi voi uskoutua sellaiselle aikuiselle, jonka hän kokee luotettavaksi ihmiseksi. Lapsen antaessaan vihjeitä tai kertoessaan osan vaikeasta kohtaamastaan asiasta, aikuisen tulee suhtautua asiaan vakavasti. Lapsi saattaa myöhemmin perua oman sanomansa, jos häneen on suhtauduttu epäillen. Välttämätöntä on kuitenkin arvioida lapsen antamien vihjeiden ja kertomien asioiden luotettavuus. Aikuisen tulee pysyä rauhallisena ja suhtautua asiaan asiallisesti. Lasta ei pidä ahdistella kysymyksillä, koska hän voi lukkiutua eikä kerro enempää. Aikuisen tehtävä on kirjata ylös lapsen kertoma ja aikuisen tekemät mahdolliset kysymykset sanatarkasti ylös. (Taskinen 2005, 50 – 51.)

Lapsi tarvitsee tuttuja, läsnä olevia ja helposti lähestyttäviä aikuisia myös päivähoitossa, koska lapsi viettää siellä pitkiäkin päiviä. Pysyvä ja hyvinvoiva henkilöstö on lapsen edun mukainen etenkin sellaisen lapsen kohdalla, joka on tullut kaltoinkohdelluksi omassa kodissaan. Kaltoinkohdellun lapsen kohtaaminen on helpompaa, jos aikuinen ja lapsi ovat tehneet pitkän ajan yhteistyötä. (Salmi ym 2004, 28–29.)

Kaltoinkohdelluksi tulleen lapsen kohtaamisessa huomioitavia asioita:
1. Pysy rauhallisena 2. Ole emotionaalisesti läsnä 3. Anna lapselle mahdollisuus kertoa 4. Suhtaudu vakavasti 5. Keskustele lapsen kanssa 6. Älä kuulustele 7. Luo kiireetön ja rauhallinen hetki 8. Suhtaudu asiallisesti

Kuvio 3. Kaltoinkohdelluksi tulleen lapsen kohtaamisessa huomioitavia asioita

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimustehtävä

Lasten kaltoinkohtelusta on paljon kirjallisuutta ja tutkimustietoa. Kaltoinkohtelun tunnistamisesta lapsen eri toiminta-areenoilla on myös jonkin verran tehty tutkimusta. Päiväkotien henkilökunnan herkkyyttä tunnistaa kaltoikohdeltuja lapsia on tutkittu vähemmän. Viitasaari (2003, 104) kirjoittaa, että lapsen kohdistuneen väkivallan ja lapsen pelkojen havaitsemista ei ole juurikaan tutkittu päiväkodin henkilöstön näkökulmasta.

Opinnäytetyöni keskeisimmät tutkimuskysymykset olivat seuraavat:

- 1 Tunnistaako päivähoidon henkilöstö herkästi kaltoinkohdellun lapsen?
- 2 Mitä haasteita kaltoinkohdellun lapsen tunnistamiseen liittyy?
- 3 Mikä auttaa henkilökuntaa tunnistamaan ja kohtaamaan kaltoinkohdelluksi tulleen lapsen?

5.2 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyöni pohjautuu lasten kaltoinkohtelusta löytyvään kirjallisuuteen ja tutkimustietoon. Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen ja siinä käytettiin aineistonhankintamenetelmänä haastattelua. Aineisto on analysoitu teorialähtöisellä sisällönanalyysillä.

Tässä työssä on siis kysymys kvalitatiivisesta eli laadullisesta tutkimuksesta. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on pyrkiä kuvaamaan jotain ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtämään tiettyä toimintaa tai antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta jollekin ilmiölle. Laadullisessa tutkimuksessa pidetään tärkeänä sitä, että henkilöt, joilta tietoa kerätään, tietävät tutkittavasta asiasta, ilmiöstä tai tapahtumasta mahdollisimman paljon. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 87–88.) Tässä oppimistehtävässä kuvataan ilmiötä, joka on hyvin arka aihe. Haastateltavat olivat tietoisia, että lasten kaltoinkohtelua tapahtuu.

Haastattelu on yleisesti käytetty tiedonkeruumuoto kvalitatiivisessa tutkimuksessa. Se sopii hyvin tutkimuksiin, joissa ollaan kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan

kanssa. Haastattelussa on omat edut ja haittansa. Etuna pidetään sitä, että vastauksia voidaan tarkentaa ja selventää. Lisäksi voidaan tehdä lisäkysymyksiä tarvittaessa. Haastattelussa voidaan tehdä havaintoja eleistä ja ilmeistä. Analysointi ja tulkinta ovat vaikeaa, koska valmiita malleja siihen ei ole olemassa. Haastattelun toteutuksesta sopiminen on ongelmallista aikataulujen yhteensovittamisen vuoksi ja itse haastattelu on aikaa vievää. (Hirsijärvi & Hurme 2001, 34.) Tutkimuskysymyksiin hain vastausta etukäteen suunnittelemani kysymyssarjalla, joka täydentyi uusilla ja tarkentavilla kysymyksillä haastattelun edetessä.

Haastattelulla saa aiheesta syvällisempää tietoa kuin esimerkiksi kyselyllä. Hirsijärven ym:n (2005, 194 – 195) mukaan haastattelu sopii menetelmäksi silloin, kun halutaan tutkia arkoja tai vaikeita asioita. He lisäksi jatkavat, että haastattelu valitaan usein tiedonkeruumenetelmäksi, koska ennalta tiedetään tutkimusaiheen tuottavan monitahoisia vastauksia. Lapsen kaltoinkohtelu ja sen tunnistaminen on juuri tällainen arka ja vaikeakin aihe.

Hirsijärven ym:n (2005, 195) mukaan haastattelun luotettavuutta saattaa heikentää se, että haastattelussa on taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia. Haastattelun luotettavuutta jäin miettimään. En osaa sanoa sainko työntekijältä koko kenttää kuvaavia vastauksia ja olivatko vastaukset päivähoidossa olevia lapsia ja perheitä suojelevia.

Opinnäytetyöni tarkoitus ja tavoite on tehdä lapsiin kohdistuva kaltoinkohtelun tunnistaminen helpommaksi, lisätä tietoa kaltoinkohtelun tunnistamisesta ja näin lisätä päiväkotihenkilöstöä rohkeammin puuttumaan asiaan.

5.3 Haastattelut

Opinnäytetyöni muuttui alkuperäisistä suunnitelmista keväällä 2011. Olin alun perin suunnitellut tekeväni tutkimushaastattelun blogin muodossa. Sovin virallisen tutkimusluvan saatuni Limingan kahden aluepäiväkodin johtajan ja yhden vuoropäiväkodinjohtajan kanssa käytännön, miten tieto tästä haastattelusta kulkee päivähoitohenkilökunnalle. Laitoin sähköpostilla tietoa johtajille opinnäytetyöstäni ja ohjeet blogihaastattelusta välitettäväksi päiväkotien henkilökunnalle. Avasin blogin huhtikuussa. Blogissa oli valmiiksi kaikki ne kysymykset, joihin halusin vastauksia.

Blogin sulkeminen oli tarkoitus tehdä toukokuun lopussa ja niin sen suljinkin. Blogihaastatteluun ei osallistunut yhtään päivähoidon työntekijää. Myöhemmin organisaatioharjoittelun aikana sain vastauksia siihen, miksei kukaan ollut vastannut haastatteluun. Syinä työntekijät kertoivat olevan vaikea aihe ja käytännön syyt. Päiväkodeissa ei ole kuin yksi tietokone, jolloin osallistuminen koettiin epämielekkääksi tehdä työpaikalla ja kotona ei enää jaksanut miettiä työasioita.

Tein uuden suunnitelman. Elokuussa 2011 olin kolmen viikon mittaisen organisaatioharjoittelun aluepäiväkodinjohtajan luona Limingassa. Pyysin vs. varhaiskasvatusjohtajalta lupaa suullisten haastatteluiden tekoon samoilla kysymyksillä, joita olin suunnitellut blogihaastatteluuni. Keskusteltuani vs. varhaiskasvatuksen johtajan kanssa päädyin siihen, että valitsen haastateltaviksi eri koulutuksen saaneita henkilöitä eri päiväkodeista. Päätin haastatella kymmentä päiväkodissa työskentelevää henkilöä. Kysyin heiltä henkilökohtaisesti suostumusta haastatteluun ja samalla kertaa sovimme päivämäärän ja tarkan kellon ajan, jolloin haastattelu tapahtuu. Kaikki kymmenen suostuivat haastatteluun. Jokainen haastateltava tuli tietoisiksi, että hänen nimensä ja työskentelypaikkansa jäävät salaiseksi.

Haastattelut suoritin kahden päivä aikana. Haastattelut kestivät puolesta tunnista tuntiin riippuen siitä, miten paljon haastateltavalla oli tietoa ja kuinka paljon hän halusi aiheesta puhua ja aihetta pohtia. Haastattelut tapahtuivat kunkin haastateltavan työpaikalla tyhjässä huoneessa. Haastateltava ja haastattelija saivat puhua rauhassa ja luottamuksellisesti. Haastattelut äänitettiin. Kysymykset oli haastatteluun etukäteen suunniteltu ja numeroitu. Niitä ei kenenkään kanssa pystytty menemään numerojärjestyksessä ykkösestä kuutoseen. Etenimme sen mukaan, mikä tuntui luontevimmalta. Oikeastaan haastateltavan tietämys asioista määritteli kysymysten kulun.

5.4 Aineiston analyysi

Analysointitapaa on hyvä miettiä jo siinä vaiheessa, kun aineistoa kerätään. Aineiston kuvaileminen on analyysin perusta. Kuvailu lähtee ilmiön ja kokemuksen kuvailemisella. (Hirsijärvi & Hurme 2001, 135, 145). Aineiston käsittelyyn ja analyysiin on hyvä ryhtyä mahdollisimman pian sen jälkeen kun tutkimusaineisto on

kerätty. Kun aineisto on vielä tuore, se inspiroi tutkijaa. Lisäksi tietojen täydentäminen ja selventäminen on silloin helpommin tehtävissä. (Hirsijärvi & Hurme 2000, 13). Äänitettyjen haastatteluiden kirjoittamisen aloitin haastatteluajankohdasta seuraavalla viikolla. Sain kirjoitettua kuusi ensimmäistä haastattelua sen viikon aikana. Loput jäivät myöhemmälle ajan jaksolle. Mielenkiinto aihetta kohtaan pysyi kohdallaan. Tietojen täydentämiseen ja selventämiseen ei ollut tarvetta haastatteluiden osalta.

Haastattelut kirjoitin auki tietokoneen tekstinkäsittelyohjelmaa käyttäen. Kirjoitin kaikki haastattelut sanataarkasti tekstinkäsittelyohjelmaan. Tätä kutsutaan litteroinniksi. Litterointi voidaan tehdä koko kerätyistä aineistosta. (Hirsijärvi ym. 2004, 210.) Aineistoa kertyi 30 sivua, joka sisälsi haastateltavien vastaukset ja minun omat repliikkini. Sen jälkeen lähdin hakemaan oleelliset asiat, jotka vastaavat tutkimusongelmiini. Käytin paljon kopio liitä -toimintoa kootessani samaan aiheeseen liittyvät vastaukset. Lopulliseen tutkimustulosten raportointiin olen ottanut parhaiten tutkimusongelmiini vastaavat sitaatit. Tutkimustulosten raportointiin otin toisistaan poikkeaviakin sitaatteja. Tutkimustuloksia käsittelen luvussa kuusi.

Olen analysoinut aineistoa aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Holstin (1968) mukaan sisällönanalyysia voidaan käyttää silloin, kun tutkimus tuottaa runsaasti aineistoa, kuten haastattelujen avovastaukset. Kysymyksiä haastattelun aikana syntyy lisää. Niistä osa oli tarkentavia kysymyksiä ja osa oli kysymyksiä, jotka syntyivät keskustelun tuloksena.

5.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Haastattelun luotettavuutta saattaa heikentää se, että haastattelussa on taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia (Hirsijärvi ym. 2004, 195). Näin vaikean ja arkaluontoisen aiheen äärellä sosiaalisesti suotavat vastaukset ovat mahdollisia. Päiväkodissa työskentelevillä henkilöillä on oikeus ja velvollisuus olla vaitiolovelvollisia lasten ja heidän perheidensä asioista. Päiväkotien työntekijöiden vaitiolovelvollisuutta lasten ja perheiden asioista kunnioitettiin haastatteluiden edetessä. Haastatteluissa ei otettu asiakastapauksia yksityiskohtaiseen käsittelyyn ja tarkasteluun. Asioista juteltiin jokaisen haastattelun aikana yleisellä tasolla.

Eettisyyttä paransi se, että haastateltaville kerrottiin ennen haastattelua, miten heidän antamia tietoja käsitellään ja miten ne esitetään opinnäytetyössä. Haastateltaville kerrottiin haastatteluiden olevan luottamuksellisia, kaikki aineisto hävitetään opinnäytetyön valmistuttua ja haastateltavien suoria lainauksia tulee olemaan opinnäytetyössä säilyttäen kuitenkin haastateltavan anonymiteetin.

6 TUTKIMUSTULOKSIA

6.1 Kaltoinkohdelluksi tulleen lapsen tunnistaminen ei ole helppoa

Tässä kappaleessa käydään läpi, millaista kaltoinkohtelua päiväkodin henkilöstö on tunnistanut kohdistuvan lapsiin, miten kaltoinkohtelu on ilmentynyt lapsessa ja millaisia haasteita kaltoinkohtelun tunnistamiseen liittyy.

Haastattelussa kävi ilmi, että sellaisen kaltoinkohtelun tunnistaminen on helpointa, jossa lapsella on näkyvät merkit. Näkyvien merkkien puuttuminen vaikeuttaa tunnistamista. Emotionaalinen kaltoinkohtelun merkkien ja oireiden tunnistaminen tuntui kaikista vaikeimmalta, koska ne eivät näy lapsessa minkäänlaisina jälkinä, ei mustelmina, ei likaisina vaatteina jne. Osa haastatteluun osallistuneista kertoi tietävänsä, miten lapsi oireilee ja millaisia merkkejä hänellä on, jos hän on joutunut emotionaalisen kaltoinkohtelun uhriksi. Fyysinen kaltoinkohtelu ja laiminlyönti olivat niitä, joiden merkit ja oireet työntekijät kertoivat tunnistavansa lapsessa.

Päiväkodeissa on tullut epäilyjä lasten kaltoinkohtelusta lapsen käytöksen muuttumisen, oireiden tai leikissä tapahtuvien kertomusten pohjalta. Nämä epäilykset eivät ole johtaneet ongelman tunnistamiseen. Työntekijät ovat työyhteisössä jutelleet asiasta ja kokevat, ettei ole tarpeeksi rohkeutta puuttua asiaan. Lastensuojelulain (25§) mukaan lasten ja heidän perheidensä kanssa työskentelevillä on velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus jo silloin, kun he epäilevät, että lapsen hyvinvoinnista ei huolehdi tai että lapsi elää olosuhteissa, jotka vaarantavat hänen kehityksensä.

Kaltoinkohtelun muodoista haastateltavien mukaan päiväkodeissa oli tunnistettu tai vähintään epäilty fyysistä kaltoinkohtelua ja laiminlyöntiä. Emotionaalista kaltoinkohtelua oli tunnistanut kaksi haastateltavista. Seksuaalista kaltoinkohtelua ei ollut missään haastateltavien yksiköissä tunnistettu eikä edes epäilty. Eräissä vastauksessa tuli ilmi, että seksuaalisesta hyväksikäytöstä oli ollut työkavereilla keskenään puhetta, mutta ilman lapsessa näkyviä oireita tai merkkejä.

Yleensä joka vuosi on huoli jostakin perheestä. Siitä jutellaan ja mietitään yhdessä työkavereiden kanssa niitä konsteja ja keinoja ja mietitään, että milloin asiaa tulee viedä eteenpäin.(V3)

No tietenkin ihan semmosta fyysistäki, mutta sitte tota, että lapsi on sillai huonosti hoidettu. Tarkoitan ihan vaaatetusta, vaippojen vaihtamista ja ihan hygieniää. Minusta nekin on semmoisia merkkejä, jotka saa hälytyskellot soimaan. Se voi olla myös semmosta henkistäkin, oon minä semmoseenkin törmännyt. Että vähän niin kuin vähätellään. Ja ihan, vaikka semmonenkin, että kun tullaan hakemaan, niin ei huomioida lasta. Jos on vaikka useampikin lapsi, niin yksi voi jäädä ilman huomiota. Se on aika yleistä, että huomataan, ettei ikinä just tuota lasta huomioida.(V04)

Emotionaalista kaltoinkohtelua olen havainnut sellaisessa, että perheen lapset asetetaan eriarvoiseen asemaan. Hakutilanteessa toinen lapsi huomioidaan syliin ottamalla ja toinen jää pelkän moikkaamisen varaan, jos sitäkään.(V6)

Liian pienet vaatteet ja ne ovat likaisia, tietenkin kertovat lapsen laiminlyönnistä. Toistuvasti maanantai-aamuisin valtavan nälkäinen, likaisissa vaatteissa tuleva lapsi herättää kyllä epäilyjä siitä, että lapsen tarpeista ei viikonloppuisin huolehdita.(V5)

Kaikki haastateltavat eivät olleet joutuneet epäilemään lapsen joutuneen kaltoinkohdelluksi.

No, en oo sillä tavalla henkilökohtaisesti kohdannut kaltoinkohtelua.(V2)

En ole varsinaista, vakavampaa kaltoinkohtelua havainnut. Pitää olla aika räikeää, että näkyy täällä. Lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus pitää olla aika räikeätä, että siitä tunnistettaisiin kaltoinkohtelu.(V3)

Ei oo tullut vastaan. Ei oo tullut vastaan edes fyysistä kaltoinkohtelua.(V0)

Kaltoinkohdellun lapsen tunnistaminen ei ole helppoa. Tunnistamisen haaste ei ole pelkästään se, etteivätkö työntekijät tunnistaisi riittävän hyvin kaltoinkohtelun merkkejä vaan siihen liittyy muitakin asioita mm. emotionaalinen kieltäminen, arkuus ja kokemattomuus (Söderholm 2004, 12–14). Haastateltavat saivat miettiä, mitä haasteita kaltoinkohtelun tunnistamiseen liittyy ja onko tunnistaminen helppoa.

Arkuus. Aika vaikea mennä, se on sitten iso prosessi. Varmaan se on suurin syy, että henkilöstö kieltää emotionaalisesti kaltoinkohtelun(V2)

Minä itse joudun miettimään nyt, että olenko liian sokea lapsen hädälle. Toiset huomaa sen aina aikaisemmin. Mulla itellä tulee aina sellainen suojeluvietti pintaan, jos aletaan kiinnittää johonkin lapseen erityisesti huomiota. Olen suojeleva, puolustan lasta ja perhettä. Jos tulee esiin jokin murhe lapsesta, en epäile niitä suorilta, haluan seurata ja katsella.(V3)

Se riippuu monesta eri asiasta. Riippuu siitä, millainen lapsi on ja näkyykö mitään merkkejä. Tunnistaminen ei ole helppoa, se on tosi vaikea asia. Lapsi voi peilata asiaa. Työntekijän emotionaaliseen kieltämiseen en usko. Mehän olemme täällä lasten takia ja tehdään parhaamme niitten lasten hyvinvoinnin etteen. Jos huomataan jotain, otetaan asia työkaverin kanssa puheeksi.(V0)

Kyllä luulen, että kaikki tunnistaa, mutta siinä on tavllaan sellainen kynnys, että mikä on tavallaan tavallista ja milloin pitäisi kellon hälyttää. -Tää ei mene nyt ihan normisti- ajattelu vaihtelee ihmisillä. Jotkut ajattelee, että joskus näin ja Toiset ajattelee ja ottaa puheeksi äkempää, että ootteko huomanneet tämmöstä ja tämmöstä. Me on puhuttu, että pittää puhua työkavereiden kanssa epäilystä eikä jättää sitä ommaan mieleen vaivaamaan.(V04)

Varmaan yks semmonen on se, jos henkilökunta haluaa sulkea silmänsä tapaukselta. Tunnetasolla työntekijä voi kieltää kaltoinkohtelun ja sen tuomat merkit. Meidän yksi työn haaste on, että me uskalletaan tarttua näihin vaikeisiin asioihin. Ja este tunnistamiselle on työssä jatkuva kiirre. (V5)

Osa kaltoinkohdelluista lapsista jää tunnistamatta päiväkodissa juuri sen vuoksi, että kaltoinkohdellun lapsen tunnistaminen on vaikeaa. Ja silloinkin, jos kaltoinkohdeltu lapsi tunnistetaan, asian nostamisen esille koetaan kovin kiusalliseksi ja koetaan arkuutta asian edessä.

Haastateltaville esitettiin väite, että osa kaltoinkohdelluista lapsista jää tunnistamatta päiväkodissa. Väitteeseen sai antaa oman näkemyksen asiasta. Osa oli sitä mieltä, että väite on osittain totta ja osa oli sitä mieltä, että varmasti väite on totta.

Varmaan siinä on osa totta.(V2)

Voi olla totta.(V04)

Saattaa olla totta. Meillä on täällä jaettu ryhmät pienryhmiin ja meille on omahoitaja-systeemi jossain vaiheessa, niin luulen, että kaltoinkohdeltujen lasten tunnistaminen helpottuu, kun pystyy tavallaan paremmin tutustumaan lapseen ja perheeseen.(V7)

On varmasti totta. Omalta kohdaltani voin sanoa, että kaltoinkohdelluksi tulleen lapsen tuntomerkit ja oireet eivät ole minulle selvillä. Lapsessa tapahtuvat muutokset usein kyllä ajattelen mieluummin olevan normaaliin lapsen kehitykseen kuuluvia.

6.2 Ammattitaitoa halutaan kehittää kaltoinkohdelluksi tulleen lapsen tunnistamisessa

Kaltoinkohtelun tunnistaminen koettiin haastateltavien keskuudessa vaikeaksi monesta eri syystä. Jokainen haastateltava sai määritellä itse, mikä auttaisi päiväkodin henkilöstöä ja häntä itseään kaltoinkohtelun tunnistamisessa. Jokainen koki tärkeäksi, että oma ammattitaito kehittyisi kaltoinkohdelluksi tulleen lapsen tunnistamisessa. Useimmilla haastatteluun osallistuneilla on halu oppia tunnistamaan kaltoinkohdellut lapset ja halu oppia ottamaan vaikeita asioita puheeksi lapsen ja perheen kanssa. Heille tärkeitä on saada uskallusta ja herkkyyttä havaita ja kuulla lasta hänen hädän keskellä. Osa haastateltavista koki, ettei kaltoinkohtelua tunnisteta päiväkodeissa tarpeeksi. Epäilyjä on, mutta ne eivät etene tunnistamisen asteelle. Lisäkoulutus aiheesta oli jokaisen haastateltavan mielestä tärkein, joka tukisi heidän ammattitaitoaan tässä asiassa. Joku otti esiin myös sen, että työntekijöiden tulisi osata yhdistää oma kokemus ja koulutus oikealla tavalla vahvistamaan ammattitaitoaan tältä osin.

Tietoa pitäisi saada lissää. Sitten olisi helpompi kiinnittää huomiota sellaisiin asioihin ja olisi helpompi ottaa asia puheeksi työkavereiden kanssa. (V2)

No varmaan se, että niistä asioista puhuttaisi enempi, eikä pidettäisi sitä peikkona niin kuin se tällä hetkellä on. Kaikki tällaiset asiat, jotka ovat vaikeita, ovat peikkoja ja tämä lastensuojeluilmoitus on aivan hirvittävä peikko. Muistaakseni viime vuonna tuli lastensuojelupyynnö, jossa ei jää pyynnön tekijä rekisteriin. Pyyntö on lievempi kuin ilmoitus. Laki on tullut voimaan viimevuonna. Sosiaalityöntekijät ovat velvollisia selvittämään asian joka tapauksessa. Se tuli viime syksynä voimaan.(V4)

Ja tietenkin se, että olisi aikaa enemmän olla kahden kesken lapsen kanssa tai ihan pienen ryhmän kanssa niin oppisi tuntemaan lapsen paremmin ja silloin ainakin muutokset lapsessa huomaaisi helpommin. Tahtoo olla sellainen kiire koko ajan ja muitakin tehtäviä kuin olla lapsiryhmässä. (V3)

Ainakin pitäisi saada rohkeutta lissää. Vaikka meillä on se esimies siellä takana, silti se pelko koko ajan että se henkilöityy minuun. Minulla on itellä kokemusta useammastikin tapauksesta ja kyllä se on aina henkilöitynyt. Tavallaan niin kuin semmosta rohkeutta pysyä oman ammattitaidon takana. (V04)

Jos olisi sen tyyppinen koulutus, niin varmasti menisin. Se on sen verran tärkeä asia eikä siihen ole itsellä ammattitaitoa riittävästi. Se jää jo ihan peruskoulutuksessa aika vähälle. (V1)

Ja olishan ihan hyvä sellaiset työnohjaukset tästä asiasta, vaikka yhteistyössä niiden tahojen kanssa, jotka enempi kohtaavat kaltoinkohtelua esim. neuvolan ja lastensuojelun työntekijöiden kanssa. (V7)

Perehdytystä ja koulutusta olis hyvä saada joltakin ulkopuoliselta asiantuntijalta asiasta. Senkin kannalta, kun niitä ei oo ollu ja se olisi hyvä meille kaikille muistutella, että semmoista voi olla ja on, mutta me ei olla havaittu. (V5)

Paavilainen (2007, 12) korostaa, että tietoinen huomion kiinnittäminen asiaan auttaa kaltoinkohtelun tunnistamisessa ja hän lisäksi tähdentää, että kaltoinkohdeltujen lasten etsintä on tarpeen. Haastatteluissa kysäisin haastateltavilta, että miten he suhtautuisivat asiaan, jos heille laaditaan uudet työnkuvat ja siellä yhtenä tehtävänä on etsiä kaltoinkohdeksi tulleet lapset. Jokainen haastateltava oli ensin vähän aikaa hiljaa ja sitten sanoivat, että työnantajan tulisi ainakin järjestää tarpeellinen koulutus, jotta he osaisivat toimia oikein. Toisaalta jokainen oli sitä mieltä, että se on heidän tehtävänsä ilman, että työnkuvaan sitä kirjattaisiin. Heidän tehtävänä on puuttua asiaan, mikäli kaltoinkohtelua havaitaan.

Vaikeaa tulisi olemaan. Varmaan pitäisi saada siihen apuja, aika paljon. Koulutusta. (V2)

Jaa. Että voisin etsiä kaltoinkohdeltuja lapsia, tarvitsisin siihen lisäkoulutusta ja tietoa siitä, mitä kaltoinkohtelu oikein on; mitkä asiat ja perusteet siihen oikein kuuluu. (V1)

Tulisi poliisimainen olo, jos se työnkuvaan kirjattaisiin. Toisaalta sehän kuuluu meidän työhön, vaikka sitä ei sillä tavalla ajattelekaan. (V7)

Jos sellaisia lapsia tulee etsiä, pitää olla paljon enemmän tietoa kaltoinkohtelusta ja niiden aiheuttamista oireista. Pitää myöskin osata erottaa ensin normaaliin kehitykseen kuuluvat asiat kaltoinkohtelun oireista teoreettisesti ennen kuin pystyy tähän haastavaan tehtävään. Tietenkin fyysisen pahoinpitely ja seksuaalisenkin pahoinpitelyn fyysiset merkit on helppo tunnistaa, mutta psyykkisen kaltoinkohtelun merkkien tunnistamiseen tarvitaan enemmän tietoa.(V0)

6.3 Kaltoinkohdelluksi tulleen lapsen kohtaaminen päiväkodissa

Kaltoinkohdelluksi havaitun lapsen kohtaaminen päiväkodissa tuo myös omat haasteensa. Kun työntekijällä herää huoli lapsesta, miten hän kohtaa lapsen sen jälkeen. Limingassa tehdyssä varhaisen puuttumisen mallissa on ohjeistus, miten tulee toimia, kun herää epäily lapsen pahoinpitelystä tai seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Työntekijöitä ohjeistetaan kirjaamaan sanataarkasti lapsen kertoma ylös ja lapselta ei kysellä mitään (Varhainen puuttuminen 2010).

Ehkä sillai että kahestaan ja sitte jutellaan ja piirretään ja siinä piirtämisen ohessa vähän kysellään jottain. Annetaan lapselle mahdollisuus kertoa asiasta jotain, mutta lapsen ehdoilla. Pittää muista, ettei kysellessä johdattele, koska lapsi ei ihan aina välttämättä puhu totta.(V04)

Lapsi kohdataan sillai ihan normaalisti. Ei puhuta lapselle epäilystä vaan seurataan ja ollaan lasta lähellä ja lapsen saatavissa. Jos lapsi tulee päiväkotiin maanantai-aamuisin likaisissa vaatteissa, pahanhajuisena ja kovin nälkäisenä, ei siitä mainita lapselle mitään. Ei moitita tai harmitella, että voi kun sun vaatteet on taas niin likaiset, eikö äiti ole pessyt niitä.. Voidaan kyllä kysyä, jos lapsella havaitaan mustelmia, että mistä mustelmat on tullut.(V5)

Seuraan ja havainnoin lasta. Meille on annettu ohje, ettei lapselta saa kysyä mitään asiasta, kirjataan vaan ylös. Se lukkee siellä Varhaisen

puuttumisen mallissa. Työkavereiden kanssa puhutaan asiasta ja kysellään toisilta, että onko ne huomannu mitään. (V1)

Limingan kunnassa on laadittu varhaisen puuttumisen malli, jossa on ohjeistettu henkilökuntaa kaltoinkohtelun tunnistamisen jälkeen. Hyvät toimintaohjeet helpottavat puuttumista asiaan. Varhaisen puuttumisen mallissa on lyhyesti kuvattu erilaisia lapsen pahoinpitelyn muotoja ja merkkejä niistä. Haastatellut henkilöt kaipaavat lisää ja syvällisempää tietoa asiasta, jotta heidän rohkeutensa kaltoinkohtelun tunnistamiseen ja puuttumiseen lisääntyisi. Osa haastateltavista kertoi, että varhaisen puuttumisen mallia on tullut harvoin luettua, koska sitä ei ole yksinkertaisesti tarvinnut, ei ole tullut niin vaikeita tilanteita vastaan. Pieni osa haastateltavista ei muistanut päiväkodissa olevan sellaista.

Ei ole tarvinnut niitä ohjeita käyttää.(V0)

On toimintaohje käyty läpi, mutta ei sitä ole tarvittu normaalissa arjessa. Nyt meidän varmaan kannattaa, kun tuot tätä asiaa esiin, uudestaan alkaa kiinnittää tähän vaikeaan asiaan huomiota.(V7)

7 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA POHDINTAA

7.1 Johtopäätöksiä ja pohdintaa

Opinnäytetyöprosessini kesti viime syksystä näihin päiviin saakka. Olen kokenut työn tekemisen mielekkäänä raskaasta ja surullisesta aiheesta huolimatta. Useaan otteeseen minulle on noussut mieleeni tätä työtä tehdessäni, että vanhemmuuteen pitäisi kouluttaa. Jokaisen vanhemmaksi aikovan tulisi tietää, miten lapselle mahdollistetaan paras mahdollinen elämä, mitä kaltoinkohtelu on ja miten se vaikuttaa lapseen nyt ja tulevaisuudessa. Vanhemmiksi kuitenkin tullaan ilman koulutusta ja hyvä niin. Suurin osa vanhemmista pystyy kasvattamaan ja hoitamaan lapsiaan rakastaen ja he pärjäävät kasvatustehtävässään perimätiedon, toisten vanhempien ja maalaisjärjen avulla.

Tekemäni opinnäytetyö ei toteutunut aivan niin kuin olin suunnitellut. Tarkoitus oli haastatella blogin kautta päivähoidon henkilöstöä kaltoinkohtelun tunnistamisesta. Blogi-haastatteluun ei vastannut yksikään työntekijä. Elokuussa 2011 olin varhaiskasvatuksen puolella hallinnollisen harjoittelujakson, jolloin sain luvan haastatella työntekijöitä kasvotusten. Haastattelut onnistuivat hyvin. Määrällisesti haastattelemani työntekijöiden määrä oli pieni (10) suhteessa koko kunnan päiväkotien henkilöstöön. Olisin voinut laajentaa haastatteluni koskettamaan useampia päiväkodin työntekijöitä, mutta koin kuitenkin ajan olevan rajallista. Mikäli blogihaastatteluun olisi ollut päiväkotien henkilökunnalla mahdollisuuksia osallistua, olisin saanut varmasti enemmän ja kattavampaa tietoa. Toisaalta tekemieni haastatteluiden, niiden litteroinnin ja analysoinnin jälkeen koin kuitenkin saavani tutkimuskysymyksiini vastaukset. Saamiani tuloksia ei kuitenkaan voida yleistää, eikä opinnäytetyöni tarkoitus ole ollutkaan päästä yleistettävyyteen vaan kaltoinkohteluilmiön ja sen tunnistamisen kuvaamiseen.

Lähdin tutkimaan opinnäytetyössäni sitä, että tunnistetaanko lapsen kohdistuvaa kaltoinkohtelua päiväkodissa, mitä haasteita tunnistamiseen liittyy ja mikä auttaa tunnistamaan ja kohtaamaan kaltoinkohdeltu lapsi. Opinnäytetyö keskittyi päiväkodin ulkopuolella tapahtuvan kaltoinkohtelun tunnistamiseen päiväkodissa. Tehdessäni tätä työtä huomaan keskittyneeni kaltoinkohtelun tunnistamiseen, sen haasteisiin ja keinoihin, jotka helpottavat tunnistamista. Lapsen kohtaaminen kaltoinkohtelun tunnistamisen tai epäilyn jälkeen keskityin ehkä hiukan vähemmän. Se ei kuitenkaan

tarkoita sitä, ettei se aiheena olisi ihan yhtä tärkeä ja se kuuluu kiinteästi kaltoinkohdellun lapsen tunnistamiseen.

Opinnäytetyötä tehdessäni huomasin, miten kiinteässä yhteydessä kaltoinkohtelun tunnistaminen ja siihen puuttuminen ovat. Ne ovat yksi iso kokonaisuus, joita ei olisi hyvä erottaa toisistaan. Kaltoinkohtelun tunnistaminen tulee aina johtaa puuttumiseen. Ongelmaan ei kuitenkaan voi puuttua, jos sitä ei tunnisteta. Sen vuoksi olen halunnut keskittyä pelkästään tunnistamiskysymyksen äärelle. Ongelmaan on aina helpompi puuttua, kun on varma siitä, että on ongelman tunnistanut.

Johdanto osassa muistutettiin siitä, että suomalaisista lapsista suurin osa elää turvallisessa ja hyvässä kasvuympäristössä. Kuitenkin on vielä huomattava määrä lapsia, jotka joutuvat elämään kaltoinkohtelun uhreina tai ovat vaarassa joutua kaltoinkohdeksi. (Söderholm 2004, 11.) Voidaan ajatella, että myös päivähoidossa käyvistä lapsista suurin osa saa elää omassa kodissaan ihan rauhallista ja turvallista elämää. Valitettavasti osa päivähoidossa käyvistä lapsista joutuu kokemaan kaltoinkohtelua omassa kodissaan. Osa niistä tunnistetaan päiväkodissa ja osa jää tunnistamatta. Päivähoidon henkilöstöllä on valtavan iso vastuu siitä, että päiväkodissa käyvän lapsen hätä tunnistetaan ja lapsi perheensä kanssa pääsevät tarpeellisen avun piiriin. Pienet lapset ovat riippuvaisia vanhemmistaan ja heillä ei ole kykyä puolustautua. Lapsi saattaa luulla, että hänen kokemansa paha on aivan normaalia, elämään kuuluvaa toimintaa. Lapset ovat usein hyvin lojaaleja vanhempiaan kohtaan, eivätkä tuo puheissaan esiin saamaa huonoa kohtelua. Lapsen leikit ja käyttäytyminen onneksi voivat viestittää lapsen hädästä. Vanhemmat hyvin harvoin itse tulee kertomaan, että kohtelevat lasta huonosti ja sen vuoksi on hyvin tärkeää, että päiväkotien henkilöstö tunnistaa kaltoinkohtelun riskitekijät ja lapsen oireet. Lapsen normaalin kehityksen tunnuspiirteiden tietäminen ja osaaminen ovat tällöin hyvin merkittävässä roolissa tunnistettaessa kaltoinkohtelua.

Lastensuojelulain 25 §:n mukaan lasten ja heidän perheidensä kanssa työskentelevillä on velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus jo siinä vaiheessa, kun he epäilevät, että lapsen hyvinvoinnista ei huolehdita tai että lapsi elää olosuhteissa, jotka vaarantavat hänen kehityksensä. Ilmoitusvelvollisuutta kuitenkin jonkun verran laiminlyödään ja se johtuu siitä, että lastensuojelu lakia ei tunneta tarpeeksi hyvin. Vielä saatetaan luulla ja pelätä, että aiheettomasta ilmoituksesta tulee seuraamuksia ilmoituksen tekijälle. (Söderholm 2004, 12.) Ilmoituksen tekemistä laiminlyödään, kun koetaan arkuutta ja

pelkoa ottaa asia puheeksi. Halutaan olla aivan varmoja ja seurata tilannetta ennen kuin tunnustetaan huolen olevan aiheellinen. Siinä vaiheessa saattaa lapsen tilanne olla jo aivan mahdoton ja kärsimykset valtavasti isoa.

Tekemäni haastattelut ja lukemani kirjallisuus aiheesta antoivat yhtenäisen vastauksen etsimääni kysymyksiin. Lapsen kaltoinkohtelun tunnistaminen ei ole aina helppoa. Lapsiin kohdistuvaa kaltoinkohtelua oli tunnistettu päiväkodissa hyvin vähän, epäilyjä oli jonkin verran. Tällöin voi olla kysymys siitä, että tällä hetkellä päivähoidossa olevat lapset saavat viettää kotonaan turvallista ja rakastettua kotielämää tai toisaalta voi olla kysymys siitä, että päiväkodin henkilöstö ei tunnista tai rohkene tunnistaa kaltoinkohteluksi tulleita lapsia. Suurin osa haastateltavista arvioi, että osa kaltoinkohteluista lapsista jäävät tunnistamatta. Kymmenestä yksi haastateltava oli sitä mieltä, että varmasti päiväkodissa tunnustetaan kaikki kaltoinkohteluksi tulleet lapset, jos niitä olisi. Lisäkoulutusta ja perehdyttämismateriaalia kaltoinkohteluksi tullen lapsen tunnistamiseen joka tapauksessa kaivataan. Jokaisella lasten kanssa työskentelevällä pitää olla tarpeeksi tietoa niistä oireista ja vammoista, jota kaltoinkohtelu aiheuttaa. Koulutuksen avulla tunnistamista voidaan kehittää. Osaltani toteutan lupaamani perehdytysmateriaalin ja toimitan sen päivähoidon käyttöön.

Perehdytysmateriaalin, jota kutsuttakoon nimellä opas, kokoaminen kaltoinkohtelun merkeistä tapahtui pääasiallisesti opinnäytetyössäni käsittelemieni kaltoinkohtelumuotojen, lapselle aiheutuvien oireiden ja lapsessa näkyvien merkkien esille nostaminen yksinkertaisella ja selkeällä tavalla. Lisäksi käsittelen oppaassa yleisiä kaltoinkohtelun oireita, välittömiä psyykkisiä seurauksia ja pitkäaikaisia seurauksia. Tein samalla tyylillä oppaan kuin Limingan varhaisenpuuttumisen –malli on tehty. Mielestäni opas on hyvin selkeä ja sitä on mukava lueskella sen selkeyden vuoksi.

7.2 Kehitysjatoksia ja jatkotutkimus haasteita

Mielestäni olisi ehdottoman tärkeää kertoa päivähoitoon tulleiden lasten vanhemmille päivähoidossa olevasta varhaisen puuttumisen mallista ja lastensuojelulain mukaisesta päivähoidon työntekijää koskevasta velvollisuudesta ja oikeudesta. Vanhempien tulisi tietää, jos huoli herää lapsen pahoinvoinnista, että työntekijä on velvoitettu ja oikeutettu ottamaan asian puheeksi vanhempien kanssa ja tarvittaessa tehdä lastensuojeluilmoitus. Tällainen avoimuus voisi tuoda työntekijöille rohkeutta ottaa asiat herkemmin puheeksi.

ja jopa vanhemmat saattavat herkemmin kertoa perheessä tapahtuvista tilanteista ja ongelmista avoimemmin.

Opinnäytetyöni alkumetreillä minulla nousi ajatus, että pienten lasten koteihin tulisi koota tietopaketit erilaisista kaltoinkohtelun muodoista ja niiden aiheuttamista vahingoista lapsille. Pidän tätä tärkeänä siksi, koska minulle on muodostunut sellainen käsitys, että kaikki vanhemmat eivät tiedä oman toimintansa olevan lapsen kaltoinkohtelua. Kaltoinkohtelussa saattaa olla kyse tiedon puutteesta, ymmärtämättömyydestä, avuttomuudesta, kyvyttömyydestä tai huolimattomuudesta. Osa vanhemmista vahingoittaa lastaan tahallaankin. Jotkut vanhemmat luulevat oman toimintansa olevan lapselle hyväksi eivätkä ollenkaan osaa edes ajatella, että se vahingoittaisi lasta. Olisi mielenkiintoista tietää, olisiko vanhempien tiedottamisella asiasta vaikutusta lasten kaltoinkohteluun. Olisi myös mielenkiintoista tietää, että kuinka useat vanhemmat tietävät mitä lapsen kaltoinkohtelu on. Voisipa päiväkodin vanhempainillan aiheena olla lasten kaltoinkohtelu ja sen lyhyt- ja pitkäaikaissairaukset lapseen.

Limingan varhaisen puuttumisen mallissa ilmeni, että kaltoinkohteluepäilyn syntyessä lapselta ei tule kysellä mitään vaan kirjataan sanatarkasti asiat ylös. Osa haastateltavista oli ymmärtänyt asian sanatarkasti kirjoitetulla tavalla ja osa kertoi haastattelussa kyselevänsä lapselta. Tämän näkökulman ymmärrän siinä mielessä oikein hyvin, koska aikuinen voi johdatella lasta vastaamaan omilla kysymyksillään kyselijän tahtomaan suuntaan. Aikuinen voi myös olettaa asioiden olevan jollakin tavalla epäilyn synnyttynyttä ja hän voi muodostaa kysymykset sen mukaisesti. Lapsi saattaa johdateltuna vastailta kysymyksiin kysyjän haluamalla tavalla. Minä itse kaipaisin, jos olisin päiväkodissa töissä, jonkinlaista avointen kysymysten mallia tällaisten tapausten varalle. Uskon, että sellainen helpottaisi päiväkodissa työskentelevää henkilöä vaativan ja koskettavan asian ja lapsen kanssa työskentelyä.

Päiväkodin, neuvolan ja lastensuojelun sosiaalityön kanssa yhteiset koulutukset ja työnohjaukselliset kokoontumiset voisivat tuoda lisää tietoa ja lisätä rohkeutta tunnistaa kaltoinkohdelluiksi tulleet lapset. Koulutuksen lisäksi työnohjaus ja moniammatillinen interventio antavat erityistaitoja ja -tietoja tähän haastavaan ja vaativaan työhön (Kallio & Tupola 2004, 88).

LÄHTEET:

- Elo, Niina 2009. Pahoinpitelyn merkit: opas päiväkodille pahoinpitelystä. Turun ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.
- Eskonen, Inkeri 2005a. Perheväkivalta lasten kertomana. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis 1107
- Eskonen, Inkeri 2005b. Violens in children`s narration. Teoksessa Eskonen, Inkeri 2005. perheväkivalta lasten kertomana. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis 1107
- Flinck, A., Merikanto, J. & Paavilainen, E. 2007. Lapsen fyysisen pahoinpitelyn tunnistaminen ja siihen puuttuminen yliopistollisessa sairaalassa. Hoitotiede 19 (3), 163 – 173
- Forsberg, Helena & Linnas Helena 2004. Lapsi ja lastensuojelu. Teoksessa Söderholm, A., Halila, R., Kivitie - Kallio, S., Mertsola, J. & Niemi, S. Lapsen kaltoinkohtelu. Keuruu: Duodecim. 218 – 238
- A., Halila, R., Kivitie - Kallio, S., Mertsola, J. & Niemi, S. Lapsen kaltoinkohtelu. Keuruu: Duodecim. 218 – 238
- Gerhardt, S. Rakkaus ratkaisee. Editat prima oy. Helsinki 2007
- Hirsijärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2001. Tutkimus haastattelu. teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2005. Tutki ja kirjoita. Jyväskylä: Gummerus.
- Holmberg, Tiina 2000. Lapset ja perheväkivalta. Helsinki: Lasten Keskus.
- Kaikkonen, Hanna & Korpela, Paula 2010. Huomaatko lapsen hädän? Lastensuojelutarpeen huomaaminen ja siihen puuttuminen päiväkodissa. Opinnäytetyö. Diakoniammattikorkeakoulu.
- Ihanainen-Alanko, Sini 2011. Väitös: Lapselle jopa itsetuhoisia ajatuksia riidoista. Kaleva. 30.10.2011. Kotimaa 8.
- Kalland, Mirja 2006. Lapsiperheen hyvinvointi. Saatavissa: http://info.stakes.fi/NR/ronlyres/BDFF3EA0-A525-45F7-B1EF-D7D86DC02570/0/Lapsiperheenhyvinvointi_kalland_3_.pdf
- Kallio, Pentti & Tupola, Sarimari 2004. Lapsen fyysinen pahoinpitely. Teoksessa Söderholm, A., Halila, R., Kivitie - Kallio, S., Mertsola, J. & Niemi, S. Lapsen kaltoinkohtelu. Keuruu: Duodecim. 87 – 101.
- Klemetti, M., Kotila, R., Martikainen, P., Kokko, J., Mankinen, V. & Taikina-Aho, M. 2010. Varhainen puuttuminen. Ohjeistus Limingan kunnan päivähoidossa työskenteleville hoidossa olevan lapsen hyvinvoinnin ollessa uhattuna.
- Lastensuojelulaki 417/2007

- Oranen, Mikko 2004. Lapsi ja perheväkivalta. Teoksessa Söderholm, A., Halila, R., Kivitie - Kallio, S., Mertsola, J. & Niemi, S. Lapsen kaltoinkohtelu. Keuruu: Duodecim. 128 – 152.
- Paavilainen, Eija 1998. Lasten kaltoinkohtelu perheessä. Perheen toiminta ja yhteistyö perhettä hoitavan terveydenhoitajan kanssa. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Paavilainen, Eija. 2007. Lasten kaltoinkohtelun tunnistaminen ja siihen puuttuminen. Tampereen yliopisto/Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri. Verkkodokumentti. Päivitetty 25.1.2007. www.sosiaalikallega.fi.
- Paavilainen, Eija & Flinck, Aune. 2008. Lasten kaltoinkohtelun tunnistaminen ja siihen puuttuminen: Hoitotyön suositus. Hoitotyön Tutkimussäätiö. Saatavissa: <http://www.hotus.fi/Bin/107094/Hoitotyön+suositus+kaltoinkohtelu.pdf>
- Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja 2003. Lapset, perhe ja väkivaltatyö. Helsinki. WSOY
- Peltonen A. & Silfver- Lehtinen A-K. 2011. The Children`s House – Lasten Talo Islannissa. Spiikki 3/2011. 12 – 13.
- Salo, Saara 2003. Kiintymyssuhteen merkitys elämänkaaren aikana. Helsinki: WSOY.
- Salmi, Minna & Bardy, Marjatta & Sauli, Hannele 2004. Lapsen ja lapsiperheiden asema nyky-Suomessa. Söderholm, A., Halila, R., Kivitie - Kallio, S., Mertsola, J. & Niemi, S. Lapsen kaltoinkohtelu. Keuruu: Duodecim. 16 – 39.
- Silven, M. & Kouvo, A. 2010. Vuorovaikutus, varhainen kiintymyssuhde ja psyykkinen hyvinvointi. Teoksessa Silven, M. (toim.) Varhaiset ihmissuhteet, polku lapsen suotuisaan kehitykseen. Saarijärvi: Minerva Kustannus Oy.
- Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam 2001. Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. WSOY.
- Sinkkonen, Jari 2004. Lapsen emotionaalinen kaltoinkohtelu. Teoksessa Söderholm, A., Halila, R., Kivitie - Kallio, S., Mertsola, J. & Niemi, S. Lapsen kaltoinkohtelu. Keuruu: Duodecim.
- Sinkkonen, Jari 2001. Lapsen puolesta. Juva: WS Bookwell Oy
- Strid, O. 2004. Ennaltaehkäisy ja yhteistyö. Teoksessa Söderholm, A., Halila, R., Kivitie - Kallio, S., Mertsola, J. & Niemi, S. Lapsen kaltoinkohtelu. Keuruu: Duodecim. 239 – 251.
- Söderholm, A., Halila, R., Kivitie - Kallio, S., Mertsola, J. & Niemi, S. 2004. Lapsen kaltoinkohtelu. Keuruu: Duodecim.
- Söderholm Annlis, Lapsen kaltoinkohtelu. Etelä-Suomen lääninhallituksen järjestämä koulutustilaisuus KASVOT VAI MASKIT? Yhteistyöllä väkivaltaa vastaan 30.08.2007 Kouvola. Netti-lähde
- Söderholm Annlis 2004. Lapsen laiminlyönti. Teoksessa Söderholm, A., Halila, R.,

- Kivitie - Kallio, S., Mertsola, J. & Niemi, S. 2004. Lapsen kaltoinkohtelu. Keuruu: Duodecim.
- Taskinen, Sirpa (toim.) 2005: Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen. Asiantuntijaryhmän suositukset sosiaali- ja terveyshuollon henkilöstölle. Stakes oppaita 55. Gummerrus kirjapaino Oy Saarijärvi.
- Tolvanen, Kari & Vuento Marja 2004. Poliisi ja lapsiin kohdistuneet rikokset. Teoksessa Söderholm, A., Halila, R., Kivitie - Kallio, S., Mertsola, J. & Niemi, S. 2004. Lapsen kaltoinkohtelu. Keuruu: Duodecim. 207 – 217.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2004 1.-3. painos. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Tammi
- Turunen, Merja-Maaria 2004. Lapsen kaltoinkohtelun psyykkisistä seurauksista. Teoksessa Söderholm, A., Halila, R., Kivitie - Kallio, S., Mertsola, J. & Niemi, S. Lapsen kaltoinkohtelu. Keuruu: Duodecim. 187 – 201.
- Viitasaari, Leena 2003. Lasten kokema perheväkivalta päivähoidon haasteena. Teoksessa Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja 2003. Lapset, perhe ja väkivaltatyö. Helsinki: WSOY

Liite 1 Haastattelu kysymykset

HAASTATTELU KYSYMYKSET

1. Millaista kaltoin kohtelua olet havainnut kohdistuneen päivähoidossa olevaan lapseen?
2. Kuvaile tilanne, jossa mielestäsi olet tunnistanut kaltoin kohdellun lapsen? Mihin jatkotoimenpiteisiin ryhdyit?
3. Onko kaltoin kohdellun lapsen tunnistaminen helppoa? Mitä haasteita siihen liittyy?
4. Mikä sinua auttaa/auttaisi (epäilyksen syntymisen jälkeen) tunnistamaan kaltoin kohdeltu lapsi?
5. Päivähoidossa jää tunnistamatta osa kaltoin kohdelluista lapsista! Mitä olet mieltä tästä väittämästä?
6. Miten työyhteisössä on määritelty toimintaperiaatteet mahdollisen kaltoin kohtelun ilmetessä?

Liite 2 Tutkimuslupa

 LIMINGAN KUNTA

Varhaiskasvatusjohtaja

VIRANHALTIJAPÄÄTÖS

04.04.2011

3 §

TUTKIMUSLUPA-ANOMUS/ MUTANEN

Asia

Sosionomi-opiskelija Marja-Liisa Mutanen on anonut tutkimuslupaa opinnäytetyöhönsä. Tutkimuslupa-anomuksen liitteessä on esitetty tarkempi kuvaus tutkimuksesta.

Päätös

Hyväksytään Marja-Liisa Mutasen tutkimuslupa.

Päiväys ja allekirjoitus

Liminka 04.04.2011

Minna Kärkkäinen
Varhaiskasvatusjohtaja

Jakelu

Mutanen Marja-Liisa